

Załącznik do Uchwały Nr XLIX.456.2014
Rady Miasta Elku
z dnia 12 listopada 2014 r.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA ELK NA LATA 2015-2018

Elk, listopad 2014 r.

SPIS TREŚCI

1.	Wstęp	3
2.	Podstawa prawna opracowania Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Ełk	4
3.	Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	6
4.	Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	17
5.	Relacje Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Ełk z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	22
6.	Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	28
7.	Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa kulturowego i krajobrazu kulturowego Ełku	38
8.	Ocena stanu dziedzictwa kulturowego Miasta Ełk. Analiza szans i zagrożeń	85
9.	Założenia programowe i zadania Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Ełk	88
10.	Instrumentarium realizacji Programu Opieki nad Zabytkami	92
11.	Źródła finansowania opieki nad zabytkami	95
12.	Zasady oceny realizacji Programu Opieki nad Zabytkami	117

1. WSTĘP

Celem opracowania **Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Elk na lata 2015 – 2018** jest określenie zasadniczych kierunków działań inicjowanych przez władze miasta w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego występującego w jego granicach administracyjnych, zgodnie z przepisami ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.). Program został opracowany zgodnie z wytycznymi Poradnika Metodycznego – Gminny Program Zabytków, przygotowany przez Narodowy Instytut Dziedzictwa w Warszawie.

Istotnym zagadnieniem uzasadniającym powstanie programu jest zachowanie dziedzictwa kulturowego miasta, jak również jego promocja wśród mieszkańców oraz turystów. Funkcję tę można realizować między innymi poprzez edukację, począwszy od poziomu podstawowego oraz pobudzanie rozwoju turystyki. Działania te mogą przyczynić się do przyspieszenia rozwoju społeczno – gospodarczego miasta. Nieodzownym elementem tego typu działań jest budzenie w społeczeństwie świadomości istnienia zabytków i potrzeby ich rewitalizacji, jak również zwrócenie uwagi na istniejącą wspólnotę kulturową. Aby to osiągnąć należy pobudzić świadomość właścicieli, użytkowników i jednostki samorządu terytorialnego, skłonić te grupy do współdziałania, wzbudzić ich odpowiedzialność za właściwy stan zachowania obiektów historycznych oraz aktywny udział w zakresie opieki nad zabytkami.

Niniejszy program jest drugim dokumentem tego rodzaju opracowanym dla Miasta Elk. Postanowiono, że w programowanym okresie, tj. w latach 2015-2018, działania podejmowane w jego ramach będą dotyczyły przede wszystkim działań określanych jako „miękkie”, tj. działań o charakterze nieinwestycyjnym, skierowanym do mieszkańców miasta oraz turystów odwiedzających Elk. Celem ich jest przede wszystkim promocja miasta i jego dziedzictwa kulturowego, jak również edukacja dotycząca opieki nad zabytkami połączona z wydarzeniami o charakterze historycznym. Mają one stanowić podstawę do działań podejmowanych w kolejnych okresach programowych, gdy świadomość w zakresie ochrony zabytków będzie większa.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA ELK

Podstawą prawną obowiązku wykonania **Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Elk na lata 2015 – 2018** jest *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.* (Dz. U. Nr 162 poz.1568 z późn. zm):

Art. 87. 1. **Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.**

2. Programy, o których mowa w ust. 1, mają na celu, w szczególności:

1. włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
2. uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
3. zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
4. wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
5. podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
6. określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
7. podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

4. Programy, o których mowa w ust. 3, są ogłaszane w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

5. Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Obiekty zabytkowe – zabytki nieruchome i ruchome, podlegają na terytorium Polski ochronie prawnej na mocy wielu aktów prawnych:

3.1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku

Obiekty zabytkowe są objęte ochroną prawną określoną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela:

Art. 5. Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolność i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju.

Art. 6. Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju.

Art. 86. Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa.

3.2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2003 r. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.)

Głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. Nr 162, poz. 1568 z późniejszymi zmianami). Dla niniejszego programu zasadne jest przywołanie poniższych artykułów tej ustawy:

Art. 3. Użyte w ustawie określenia oznaczają:

1. zabytek - nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej

- epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
2. zabytek nieruchomy - nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt 1;
 3. zabytek ruchomy - rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt 1;
 4. zabytek archeologiczny - zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
 5. instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami - instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;
 6. prace konserwatorskie - działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
 7. prace restauratorskie - działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań;
 8. roboty budowlane - roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;
 9. badania konserwatorskie - działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;
 10. badania architektoniczne - działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;
 11. badania archeologiczne - działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;

12. historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny - przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
13. historyczny zespół budowlany - powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
14. krajobraz kulturowy - przestrzeń historycznie ukształtowaną w wyniku działalności człowieka, zawierającą wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;
15. otoczenie - teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Art. 4. Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwale zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Art. 6.1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- c) dziełami architektury i budownictwa,
- d) dziełami budownictwa obronnego,
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,

- f) cmentarzami,
 - g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
 - h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 2) zabytki ruchome będące, w szczególności:
- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
 - b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
 - c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
 - d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
 - e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. Nr 85 z późniejszymi zmianami),
 - f) instrumentami muzycznymi,
 - g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
 - h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:
- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
 - b) cmentarzyskami,
 - c) kurhanami,
 - d) relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.
2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Art. 7. Formami ochrony zabytków są:

- 1) wpis do rejestru zabytków;
- 2) uznanie za pomnik historii;
- 3) utworzenie parku kulturowego;

4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Art. 16.1. Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.

Art. 17.1. Na terenie parku kulturowego lub jego części mogą być ustanowione zakazy i ograniczenia dotyczące:

- 1) prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej;
- 2) zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych;
- 3) umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1;

4. składowania lub magazynowania odpadów.

2. W razie ograniczenia sposobu korzystania z nieruchomości na skutek ustanowienia zakazów i ograniczeń, o których mowa w ust. 1, stosuje się odpowiednio przepisy art. 131-134 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska (t. j. Dz. U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150 z późniejszymi zmianami).

Art. 18.

1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji

inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

2. W koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

- 1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami.

Art. 19.

1. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- 3) parków kulturowych.

1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

2. W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1.

3. W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Art. 20. Projekty i zmiany planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Art. 21. Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy.

Art. 22.1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

1/ zabytki nieruchome wpisane do rejestru;

2/ inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;

3/ inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Art. 89. Organami ochrony zabytków są:

1. minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;

2. wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

Szczególnie ważną rolę *Ustawa z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* przypisuje właścicielowi lub posiadaczowi obiektu zabytkowego. Należy podkreślić, że dysponowanie zabytkiem powoduje – z jednej strony – obowiązki ciążące na właścicielu/użytkowniku, z drugiej jednak strony przysługują mu liczne prawa.

Art. 5. Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Art. 25.

1. Zagospodarowanie na cele użytkowe zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru wymaga posiadania przez jego właściciela lub posiadacza: 1) dokumentacji konserwatorskiej określającej stan zachowania zabytku nieruchomego i możliwości jego adaptacji, z uwzględnieniem historycznej funkcji i wartości tego zabytku; 2) uzgodnionego z wojewódzkim konserwatorem zabytków programu prac konserwatorskich przy zabytku nieruchomym, określającego zakres i sposób ich prowadzenia oraz wskazującego niezbędne do zastosowania materiały i technologie; 3) uzgodnionego z wojewódzkim konserwatorem zabytków programu zagospodarowania zabytku nieruchomego wraz z otoczeniem oraz dalszego korzystania z tego zabytku, z uwzględnieniem wyeksponowania jego wartości.

2. W celu spełnienia wymagań, o których mowa w ust. 1, wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany nieodpłatnie udostępnić do wglądu właścicielowi lub posiadaczowi zabytku nieruchomego posiadaną przez siebie dokumentację tego zabytku oraz umożliwić dokonywanie niezbędnych odpisów z tej dokumentacji.

Art. 26.

1. W umowie sprzedaży, zamiany, darowizny lub dzierżawy zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru, stanowiącego własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, przy określaniu sposobu korzystania z tego zabytku należy nałożyć, jeżeli stan zachowania zabytku tego wymaga, na nabywcę lub dzierżawcę obowiązek przeprowadzenia w określonym terminie niezbędnych prac konserwatorskich przy tym zabytku.

2. Przepis ust. 1 stosuje się odpowiednio do decyzji o oddaniu w trwały zarząd zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru.

Art. 27. Na wniosek właściciela lub posiadacza zabytku wojewódzki konserwator zabytków przedstawia, w formie pisemnej, zalecenia konserwatorskie, określające sposób korzystania z zabytku, jego zabezpieczenia i wykonania prac konserwatorskich, a także zakres dopuszczalnych zmian, które mogą być wprowadzone w tym zabytku.

We wniosku należy wskazać zakres planowanych prac, ze wskazaniem zaplanowanych do zastosowania materiałów budowlanych i rozwiązań technicznych.

Art. 28. Niezależnie od obowiązków wynikających z opieki nad zabytkami, określonych w Art. 5, właściciel lub posiadacz zabytku wpisanego do rejestru lub zabytku znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków zawiadamia wojewódzkiego konserwatora zabytków o: 1) uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zdarzenia; 2) zagrożeniu dla zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zagrożenia; 3) zmianie miejsca przechowania zabytku ruchomego w terminie miesiąca od dnia nastąpienia tej zmiany; 4) zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości.

3.3. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2013 r., poz. 594 z późn. zm.)

Wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym zadaniem samorządów. W art. 7 ust. 1, pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym zostały określone zadania własne gminy:

Art. 7.1. Zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy:

9. kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

3.4. Inne akty prawne

Uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami znajdują się także w innych obowiązujących ustawach, przede wszystkim:

- ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. z 2012 r., poz. 647.),

- ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (tekst jednolity Dz.U. z 2013 r. poz. 1409),

Art. 30, ust. 2:

W zgłoszeniu należy określić rodzaj, zakres i sposób wykonywania robót budowlanych oraz termin ich rozpoczęcia. Do zgłoszenia należy dołączyć oświadczenie, o którym mowa w art. 32 ust. 4 pkt 2, oraz, w zależności od potrzeb, odpowiednie szkice lub rysunki, a także pozwolenia, uzgodnienia i opinie wymagane odrębnymi przepisami. W razie konieczności uzupełnienia zgłoszenia właściwy organ nakłada, w drodze postanowienia, na zgłaszającego obowiązek uzupełnienia, w określonym terminie, brakujących dokumentów, a w przypadku ich nieuzupełnienia – wnosi sprzeciw, w drodze decyzji.

Art. 39

1. Prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.

2. Pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków.

3. W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

4. Wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany zająć stanowisko w sprawie wniosku o pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektów budowlanych, o których mowa w ust. 3, w terminie 30 dni od dnia jego doręczenia. Niezajęcie stanowiska w tym terminie uznaje się jako brak zastrzeżeń do przedstawionych we wniosku rozwiązań projektowych.

- ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (tekst jednolity Dz.U. z 2013 r., poz. 1232.),

- ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. z 2013 r. poz. 627),

- ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jednolity Dz.U. z 2014 r., poz. 518.),
- ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tekst jednolity Dz. U. z 2012 r., poz. 402),
- ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. z 2010 r. Nr 234, poz. 1536).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach zostały określone w:

- ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz.U. z 2012 r., poz. 987),
- ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz.U. z 2012 r., poz. 642).

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:

- ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (tekst jednolity Dz.U. z 2011 r., Nr 123, poz. 698).

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami - *Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2014-2017*

Art. 84 *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* nakłada na Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego obowiązek sporządzenia *Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami*. Celem krajowego programu jest stworzenie warunków niezbędnych do sprawowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. W krajowym programie zostały określone cele i kierunki działań oraz zadania w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, warunki i sposoby finansowania planowanych działań oraz harmonogram ich realizacji. Zadaniem głównym polityki państwa w dziedzinie ochrony zabytków jest stworzenie w najbliższej przyszłości mechanizmów, które dostosowałyby tę sferę do warunków gospodarki rynkowej. Planowane działania dotyczą sfery legislacyjnej, zmian organizacyjnych obejmujących konieczne rozszerzenie zakresu działań instytucji odpowiedzialnych za ochronę dziedzictwa kulturowego w Polsce oraz zmian w strategii i organizacji ochrony dóbr kultury.

Założenia do Programu krajowego określiły cele i kierunki działań oraz zadania, które powinny być podjęte w szczególności przez organy i jednostki administracji publicznej w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Celem programu krajowego jest wzmocnienie ochrony i opieki nad tą istotną materialną częścią dziedzictwa kulturowego oraz poprawa stanu zabytków w Polsce. W założeniach program ma również uporządkowanie działań w sferze ochrony zabytków poprzez wskazanie siedmiu podstawowych zasad konserwatorskich:

1. zasady *primum non nocere* (po pierwsze nie szkodzić),
2. zasady maksymalnego poszanowania oryginalnej substancji zabytku i wszystkich jego wartości (materialnych i niematerialnych),

3. zasady minimalnej niezbędnej ingerencji (powstrzymywania się od działań niekoniecznych),
4. zasady, zgodnie z którą usuwać należy to (i tylko to), co na oryginał działa niszcząco,
5. zasady czytelności i odróżnialności ingerencji,
6. zasady odwracalności metod i materiałów,
7. zasady wykonywania wszelkich prac zgodnie z najlepszą wiedzą i na najwyższym poziomie.

Wymienione zasady dotyczą postępowania konserwatorów – pracowników urzędów, restauratorów dzieł sztuki, architektów, urbanistów, budowlanych, archeologów, właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych.

Założenia do Programu krajowego określiły priorytety:

A/ w zakresie uwarunkowań ochrony i opieki nad zabytkami:

1. Pełna ocena stanu krajowego zasobu zabytków nieruchomych. Określenie kategorii i stopnia zagrożeń.
2. Pełna ocena stanu krajowego zasobu zabytków ruchomych. Określenie kategorii i stopnia zagrożeń.
3. Pełna ocena stanu krajowego zasobu dziedzictwa archeologicznego. Określenie kategorii i stopnia zagrożeń oraz wyznaczenie stref o szczególnym zagrożeniu dla zabytków archeologicznych.
4. Objęcie skuteczną i zorganizowaną ochroną przynajmniej najcenniejszych zabytków techniki.
5. Pełna ocena stanu krajowego zasobu pomników historii i obiektów wpisanych na listę światowego dziedzictwa. Określenie kategorii i stopnia zagrożeń.
6. Ocena stanu służb i możliwości wypełniania całokształtu zadań związanych z ochroną i opieką nad zabytkami.
7. Ocena stanu i stopnia objęcia opieką zabytków w poszczególnych kategoriach. Doskonalenie i rozwijanie oraz podnoszenie efektywności i skuteczności instytucjonalnej i społecznej ochrony i opieki nad zabytkami.
8. Udoskonalenie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych w zakresie ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym i zabytkami.

B/ w zakresie działań o charakterze systemowym:

1. Powiązanie ochrony zabytków z polityką ekologiczną ochrony przyrody, architektoniczną i przestrzenną, celną i polityką bezpieczeństwa państwa. Realizacja powszechnych tendencji europejskich i światowych do rozszerzania pola ochrony na całe dziedzictwo kulturowe obejmujące i dobra kultury i natury (World Cultural Heritage).
2. Przygotowanie strategii ochrony dziedzictwa kulturowego wytyczającej główne założenia koncepcji ochrony w Polsce. Wprowadzenie jej do polityk sektorowych we wszystkich dziedzinach i na wszystkich poziomach zarządzania i gospodarowania.

C/ w zakresie systemu finansowania:

Stworzenie sprawnego systemu finansowania ochrony i opieki konserwatorskiej.

D/ w zakresie dokumentowania, monitorowania i standaryzacji metod działania:

1. Tworzenie systemu i stale aktualizowanych, elektronicznych baz informacji o zasobach i stanie zabytków w Polsce i ich dokumentacji. Stworzenie warunków do realizacji ustawowego obowiązku dokumentowania wszystkich prac, przy wszystkich grupach i typach obiektów zabytkowych.
2. Gromadzenie stale aktualizowanej wiedzy o stanie zachowania, postępach i wynikach prac konserwatorskich i restauratorskich, zagrożeniach, prawidłowości zarządzania i bezpieczeństwie użytkowania obiektów zabytkowych oraz o innych formach ochrony dziedzictwa.
3. Wypracowanie i wprowadzenie szczegółowych zasad ochrony dziedzictwa w planach zagospodarowania przestrzennego. Wypracowanie standardów zagospodarowania i estetyki zabytkowych przestrzeni publicznych.

E/ w zakresie kształcenia i edukacji:

1. Utrzymanie i doskonalenie dotychczas wypracowanego systemu kształcenia w dziedzinie konserwacji i ochrony. Zorganizowanie systemu podnoszenia kwalifikacji w każdej grupie zawodowej pracującej na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego.
2. Kształcenie społeczeństwa w duchu poszanowania dla autentyczności oraz wartości materialnych i niematerialnych wspólnego, wielokulturowego dziedzictwa. Budowanie klimatu społecznego zrozumienia i akceptacji dla idei ochrony i dawności zabytków

odczytywanych jako źródło tożsamości, wiedzy i dumy z przeszłości, tradycji, wiedzy o sposobie życia i pracy przodków.

3. Upowszechnianie wśród właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych znajomości zasad konserwatorskich, zasad etyki i profilaktyki konserwatorskiej. Tworzenie mechanizmów ekonomicznych sprzyjających prawidłowemu traktowaniu obiektów zabytkowych.

F/ w zakresie współpracy międzynarodowej:

1. Wzmocnienie obecności Polski w światowym i europejskim środowisku działającym na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego i promocja polskich osiągnięć w tej dziedzinie.
2. Oparcie działań na pojęciu wspólnego dziedzictwa kultury ludzkości. Troska o ochronę polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą.

4.2. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami - *Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004–2013 oraz Uzupelnienia Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004–2020*

Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego” na lata 2004–2013 jest elementem opracowanej w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004–2013. W 2005 roku MKiDN przygotowało uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004–2020. Narodowy Program Kultury określa politykę rządu wobec zabytków i dziedzictwa kulturowego do 2013 r. Celem strategicznym programu jest intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie kompleksowa poprawa stanu zabytków nieruchomych. Zawiera ona również ogólne wytyczne do konstruowania programu gminnego

Przyjęte zostały następujące priorytety:

1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe.
Działania realizowane w ramach tego priorytetu mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja działań pozwoli na zwiększenie

atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

2. Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego.

Dokumentem służącym wdrożeniu Narodowej Strategii Kultury w sferze materialnej spuścizny kulturowej Polski jest Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego”. Program ten jest zgodny z Narodowym Planem Rozwoju oraz z Krajowym Programem Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na Lata 2014-2017. Podstawą do sformułowania Narodowego Programu Kultury „Ochrona Zabytków i dziedzictwa kulturowego” jest uznanie sfery dziedzictwa za podstawę rozwoju kultury i upowszechniania kultury, a także za potencjał regionów, służący wzrostowi konkurencyjności regionów dla turystów, inwestorów i mieszkańców.

5. RELACJE PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA EŁK Z DOKUMENTAMI WYKONANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZTWA I POWIATU

5.1. Program Opieki nad Zabytkami Województwa Warmińsko-Mazurskiego na lata 2012-2015

Program Opieki nad Zabytkami Województwa Warmińsko-Mazurskiego na Lata 2012-2015 został przyjęty uchwałą nr XIII/240/11 Sejmiku Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 28 grudnia 2011 r.

Ideą opracowania programu opieki nad zabytkami dla województwa warmińsko-mazurskiego było uznanie potrzeby zachowania zasobów regionalnego dziedzictwa kulturowego jako ważnego czynnika wpływającego na kształtowanie się tożsamości regionalnej i promocji turystycznej. W celu realizacji idei opracowania, w/w program ustalił podstawowe zakresy podejmowanych działań, zmierzających do ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego województwa:

1. Zespole i koordynacja form i metod ochrony dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez:

- a/ realizację powszechnych tendencji europejskich i światowych do rozszerzania pola ochrony na całe dziedzictwo kulturowe obejmujące dobra kultury i natury;
- b/ powiązanie ochrony zabytków z polityką ekologiczną (ochrony przyrody), architektoniczną i przestrzenną, celną oraz polityką bezpieczeństwa;
- c/ włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania województwa;
- d/ uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków (w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego) łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej w planach rozwoju województwa;
- e/ uwzględnianie – w planach zagospodarowania przestrzennego – ochrony środowiska naturalnego powiązanego przestrzennie z założeniami urbanistycznymi i ruralistycznymi oraz zespołami architektonicznymi;

- f/ opracowywanie gminnych i powiatowych programów opieki nad zabytkami jako ważnego instrumentu kształtowania lokalnych strategii rozwoju;
- g/ wykorzystywanie nowej formy ochrony zabytków, jaką stanowi park kulturowy;

2. Opieka nad zabytkami nieruchomymi ze szczególnym uwzględnieniem obiektów i zespołów charakterystycznych dla województwa warmińsko-mazurskiego:

- a/ Wspieranie polityki konserwatorskiej dotyczącej m.in.: postępowania zgodnie z obowiązującymi standardami i zasadami konserwatorskimi, wykonywania kompleksowych dokumentacji obiektów zabytkowych poddawanych pracom konserwatorskim bądź rewaloryzacyjnym;
- b/ Inicjowanie, wspieranie i popularyzacja działań zmierzających do wyszukania nowych właścicieli lub dzierżawców dla obiektów zabytkowych wymagających zagospodarowania;
- c/ Dofinansowywanie wybranych prac badawczych i dokumentacyjnych związanych z najważniejszymi obiektami zabytkowymi – wprowadzenie systemu wojewódzkich grantów badawczych;
- d/ Dofinansowywanie prac konserwatorskich przy zabytkach, zgodnie z priorytetami określonymi w programie;
- e/ Wdrożenie i realizacja programów opieki nad zabytkami o szczególnym znaczeniu dla tożsamości kulturowej województwa, tj. program ochrony gotyckiej architektury ceglanej, program ochrony i odnowy centrów historycznych miast oraz zespołów urbanistycznych powstałych w XIX i XX w., program ochrony dziedzictwa wiejskiego, program ochrony i odnowy architektury użyteczności publicznej, program ochrony architektury przemysłowej i zabytków techniki, program ochrony zabytkowych zespołów dworsko-parkowych, program ochrony alei przydrożnych, program ochrony sanktuariów pielgrzymkowych, program ochrony architektury sakralnej XIX i XX wieku, program ochrony kapliczek i krzyży przydrożnych.

3. Opieka nad zabytkami ruchomymi poprzez:

- a/ dokumentację;
- b/ konserwację;
- c/ działania promocyjne.

4. Opieka nad zasobami muzeów.

5. Program ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego województwa warmińsko-mazurskiego.

W Programie uznano obszar województwa warmińsko-mazurskiego za region o wyjątkowych walorach archeologicznego dziedzictwa kulturowego. Decydują o tym przede wszystkim:

- stosunkowo duża liczba znanych stanowisk, w tym dobrze zachowanych i mających wyjątkowe znaczenie dla archeologii europejskiej. Przykładem może być sieć osad nawodnych kultury kurhanów zachodniobałtyjskich bądź też kompleksy grodzisk, kurhanów, itp.;
- charakter wielu z nich, ujawniający interesujące związki z terenami ościennymi, w tym szczególnie od wschodu i zachodu regionu;
- walory stosunkowo nieprzekształconego jeszcze środowiska naturalnego, z którym współgra archeologiczny krajobraz kulturowy (np. grodziska i kurhany, a także niektóre charakterystycznie posadowione stanowiska płaskie).

Strategia ochrony archeologicznych zasobów regionu powinna się skupić na następujących zadaniach:

a/ współpracę ze środowiskiem tzw. „wykrywaczy” zmierzającą do pełnej kontroli ich działalności, a także dającą możliwości wykorzystania ich umiejętności w działaniach zmierzających do pełniejszego rozpoznania zasobów archeologicznych i zapobieganie działalności przestępczej polegającej głównie na nielegalnym handlu zabytkami archeologicznymi;

b/ szerszą niż dotychczas edukację i popularyzację w zakresie potrzeby ochrony dziedzictwa archeologicznego poprzez organizacje plenerowych festynów i pokazów, szlaków turystycznych, ścieżek edukacyjnych itp.;

c/ wspieranie rewitalizacji zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych;

d/ wspieranie działań zmierzających do podejmowania prac konserwatorskich przy archeologicznych zabytkach ruchomych wpisanych do rejestru zabytków;

e/ powołanie Muzeum Archeologicznego – nowoczesnej placówki o randze wojewódzkiej o odpowiednim zapleczu magazynowym, której zadaniem byłoby m.in.

systematyczne gromadzenia i eksponowanie pozyskiwanych w trakcie badań materiałów zabytkowych, a także ich konserwację i digitalizację.

f/ utworzenie parków kulturowych, działających w oparciu o zabytki archeologiczne.

6. Ochrona dziedzictwa niematerialnego.

7. Praktyczne wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego – rozwój turystyki, działania edukacyjne, promocyjne.

a/ utworzenie portalu internetowego, aktualizowanego na bieżąco, o wielowątkowym profilu informacyjnym na temat dziedzictwa kulturowego regionu;

b/ stworzenie wojewódzkiego jednolitego systemu regionalnej popularyzacji i promocji zagadnień z zakresu ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego, skierowanego do jednostek samorządu terytorialnego, szkół, organizacji pozarządowych itp.

c/ działania wspierające wykorzystywanie obiektów zabytkowych (zwłaszcza nieużytkowanych) dla potrzeb rozwoju infrastruktury turystycznej;

d/ realizacja programu ogólnospołecznej edukacji kulturowej; właściwa edukacja dzieci i młodzieży nastawiona na poznanie wartości tzw. „małych ojczyzn” i wskazanie potrzeby ochrony krajobrazu kulturowego jako swoistego wyróżnika i świadectwa tożsamości regionalnej;

e/ wydawanie i dofinansowywanie wydawnictw poświęconych zabytkom Warmii i Mazur;

f/ promowanie i wspieranie przywracania lub utrzymywania w obiektach pierwotnych, historycznych funkcji;

g/ współudział w organizacji i współfinansowanie imprez kulturalnych, zwłaszcza o znaczeniu ponadlokalnym, promujących dziedzictwo kulturowe;

h/ działania związane z funkcjonowaniem szlaków edukacyjno-turystycznych po zasobach dziedzictwa kulturowego;

i/ organizacja i rozszerzenie formuły Europejskich Dni Dziedzictwa.

5.2. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Warmińsko-Mazurskiego.

Program Opieki nad Zabytkami Miasta Elku zgodny jest z wyznaczonymi w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Warmińsko-Mazurskiego (uchwała nr XXXIII/505/02 Sejmiku Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 12 lutego 2002 r.) celami polityki przestrzennej, zasadami ich realizacji oraz przyjętymi w planie kierunkami działań polityki przestrzennej w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego.

W sferze kulturowej obejmującej system ochrony dziedzictwa kulturowego przyjęto zasady kompleksowości działań ochronnych i rewaloryzacyjnych, łączenia ochrony środowiska kulturowego z ochroną środowiska przyrodniczego oraz promowania regionalnych walorów dziedzictwa kulturowego.

Podstawowe cele polityki przestrzennej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego, zapisane w planie zagospodarowania przestrzennego województwa warmińsko-mazurskiego dotyczą:

- ochrony dziedzictwa kulturowego i historycznego jako filaru turystyki;
- otoczenia szczególną troską obiektów zabytkowych o randze krajowej i międzynarodowej a także obiektów o mniejszej randze lecz decydujących o odrębności regionalnej;
- przywrócenia zespołom staromiejskim ich historycznego charakteru (rewaloryzacja);
- zachowania historycznej zabudowy wiejskiej z układem drożnym oraz zabytkowych układów pałacowych, dworskich i parkowych;
- respektowanie w zagospodarowaniu przestrzennym bezkonfliktowego wkomponowania zabudowy w przestrzeń historyczną.

Rozwiązanie problemów w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego na obszarze województwa warmińsko-mazurskiego będzie obejmowało przede wszystkim:

- działania ochronne i zabezpieczające, a także określenie zasobów i ich wartości;
- opracowanie strategii działań zmierzających do skutecznej i ciągłej ochrony, prawidłowego ich zagospodarowania i wypromowania;
- usystematyzowanie istniejących opracowań dotyczących krajobrazu kulturowego na fragmentach byłych województw włączonych w granice nowego regionu, dokonanie ich oceny według jednolitych kryteriów oraz uzupełnienie braków;
- przystosowanie obiektów zabytkowych do nowych funkcji (np. turystyka).

5.3. Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Województwa Warmińsko-Mazurskiego do 2025 roku

Założenia Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Ełku odwołują się do ogólnych treści przyjętych w Strategii Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Województwa Warmińsko-Mazurskiego do 2025 roku (uchwalonej przez Sejmik Województwa Warmińsko-Mazurskiego uchwałą nr XXXVIII/553/13 z dnia 25 czerwca 2013 r.). W/w dokument nie zajmuje się w stopniu szczegółowym zagadnieniami związanymi z ochroną i opieką nad zabytkami. Zakłada jednak rozwój, konserwację, rewaloryzację i zagospodarowanie dóbr kultury jako czynnik powiązany z rozwojem produktów turystycznych, zwłaszcza urozmaiceniem oferty w zakresie turystyki kulturowej. Wskazuje także na potrzebę włączenia obiektów zabytkowych do procesu integracji województwa i budowania tożsamości regionalnej poprzez rozszerzenie w programach nauczania historii regionu zagadnień z zakresu dziedzictwa kulturowego.

5.4. Plan Rozwoju Lokalnego Powiatu Ełckiego do roku 2016

Plan Rozwoju Lokalnego Powiatu Ełckiego, zaktualizowany w 2008 roku nie zajmuje się problematyką dziedzictwa kulturowego. Autorzy opracowania wymieniają jedynie, najciekawsze ich zdaniem obiekty zabytkowe oraz wskazują na konieczność przeprowadzania remontów i renowacji obiektów zabytkowych w celu poprawienia estetyki otoczenia.

5.5. Strategia Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Ełckiego do roku 2016.

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Ełckiego w ograniczonym stopniu zajmuje się zagadnieniami związanymi z ochroną i wykorzystaniem dziedzictwa kulturowego. W części dokumentu omawiającej zasoby powiatu ełckiego zamieszczony został wykaz obiektów zabytkowych objętych ochroną prawną poprzez wpis do rejestru zabytków województwa warmińsko-mazurskiego, brak natomiast informacji o innych kategoriach i formach ochrony zabytków. Za jeden z celów szczegółowych dotyczących ładu przestrzennego uznana została konieczność podejmowania remontów i renowacji obiektów zabytkowych.

6. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

(RELACJE PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA EŁKA Z DOKUMENTAMI
WYKONANYMI NA POZIOMIE GMINY MIEJSKIEJ)

6.1. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Elku

Podstawowym dokumentem planistycznym określającym perspektywiczne kierunki i uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego jest Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Elku, przyjęte Uchwałą Nr XXVII.254.2013 Rady Miasta Elku z dnia 29 stycznia 2013 r. Autorzy opracowania słusznie zauważają, że „kształtowanie polityki przestrzennej w mieście oparte być musi o zasady zrównoważonego rozwoju w dziedzinach: ochrony zasobów przyrodniczych i kulturowych, optymalnego gospodarowania przestrzenią, organizacji społeczeństwa i wzrostu standardów cywilizacyjnych, wykształcenia i dobrobytu mieszkańców oraz rozwoju gospodarki. Rozwój bieżący, zdominowany krótkoterminowymi potrzebami efektów i zysków, nie powinien całkowicie zdominować celów społecznych, ekologicznych i ekonomicznych, ze szczególnym uwzględnieniem tożsamości kulturowej mieszkańców miasta”.

W zakresie polityki przestrzennej, omawiane opracowanie zakłada:

- **ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków lub ewidencji zabytków**, przez ich zachowanie i utrzymanie w odpowiednim stanie technicznym. Wszystkie prace przy obiektach i na terenach zabytkowych oraz w ich bezpośrednim otoczeniu mogą być prowadzone po uzyskaniu zezwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków, stosownie do przepisów *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* oraz Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych i architektonicznych, badań konserwatorskich i architektonicznych, a także innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych i poszukiwań ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych. Na prace prowadzone w zabytkach wpisanych do rejestru zabytków i w ich otoczeniu oraz

w obszarach wpisanych do rejestru zabytków, konieczne jest uzyskanie pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków, zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wobec inwestycji budowlanych w odniesieniu do obiektów i obszarów w ewidencji zabytków, ale nieobjętych wpisem do rejestru zabytków, konieczne jest uzyskanie uzgodnienia lub pozytywnej opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, zgodnie z ustawą Prawo budowlane. Wszelkie działania inwestycyjne prowadzone przy obiektach i obszarach wpisanych do rejestru zabytków oraz pozostałych obiektach i obszarach ujętych w gminnej ewidencji zabytków mogą zostać poprzedzone wydaniem przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków zaleceń i wytycznych konserwatorskich.

- zachowanie cmentarzy i mogił historycznych przez:

- wyłączenie ich z wszelkiej działalności inwestycyjnej niezwiązanej z rewaloryzacją obiektu;
- zachowanie i konserwacja historycznych elementów ukształtowania terenu cmentarzy;
- zachowanie i konserwacja starodrzewu, zabytkowych nagrobków, krzyży i innych elementów małej architektury;
- usuwanie elementów zniekształcających (samosiewy, wysypiska, wyrobiska);
- uwzględnienie ich występowania przy ustalaniu warunków zabudowy i zagospodarowania terenów z nimi sąsiadujących.

- występowanie do wojewódzkiego konserwatora zabytków o wpisanie do rejestru zabytków obiektów umieszczonych w ewidencji zabytków, a posiadających szczególnie cenny charakter zabytkowy i podejmowanie działań wspomagających utrzymanie takiego obiektu we właściwym stanie technicznym.

- występowanie do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w sprawie skreślenia z rejestru zabytków obiektów, które utraciły swą wartość zabytkową, wskutek całkowitego zniszczenia, albo których wartość zostanie zdyskwalifikowana wobec nowych ustaleń naukowych.

- wykonanie pełnego rozpoznania istniejących wartości kulturowych oraz uzupełnienie rejestru zabytków o obiekty, ich zespoły i stanowiska archeologiczne, wymagające ochrony konserwatorskiej.

- zakaz lokalizowania w sąsiedztwie zabytków obiektów uciążliwych i inwestycji, które mogą pogorszyć stan środowiska przyrodniczego oraz zakaz lokalizowania budynków

zasłaniających widok na zabytek, a także obiektów dysharmonizujących przestrzenie i kompozycyjnie z tym zabytkiem.

- zawiadamianie wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli nie jest to możliwe Prezydenta Miasta Elku, o odkryciu podczas prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem, z jednoczesnym wstrzymaniem wszelkich robót, mogących uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot oraz zabezpieczeniem przedmiotu i miejsca jego odkrycia przy użyciu dostępnych środków.

- zawiadamianie wojewódzkiego konserwatora zabytków albo organów miasta lub powiatu o znalezieniu przedmiotu archeologicznego lub odkryciu wykopaliska z równoczesnym, odpowiednim ich zabezpieczeniem. Dopełnienie tego obowiązku wiąże się z prawem uzyskania nagrody od państwa.

- przyjęcie zasady, że:

1) zamierzenia inwestycyjne, dotyczące obszarów położonych w strefach ekspozycji panoramy miasta i jego dominant przestrzennych oraz w sąsiedztwie miejsc eksponowanych, powinny być poprzedzone sporządzeniem miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, w którym ustalone zostaną, w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, warunki ukształtowania i zagospodarowania przestrzennego tych obszarów;

2) warunki zabudowy i zagospodarowania, dotyczące pojedynczych terenów położonych na obszarach, o których mowa w pkt 1) i dla których nie ma obowiązku sporządzania miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, ustalone będą po przeprowadzeniu analizy ukształtowania krajobrazu miasta lub przestrzeni publicznej;

- przedkładanie do uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków projektów planów miejscowych, w celu wykonania obowiązków w zakresie dbałości o dobro kultury oraz uwzględniania zadań ochrony zabytków w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

- obowiązuje pełna ochrona konserwatorska stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków. Zakazuje się wszelkich działań inwestycyjnych, możliwe są tylko badania archeologiczne. Działania na obszarze stanowiska wymagają uzyskania pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

6.2. Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego

Na terenie miasta Elku obowiązują następujące plany zagospodarowania przestrzennego:

- Miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego rejonu ulic: Cmentarnej, Kochanowskiego, Matejki, Koszykowej i Pięknej w Elku (Uchwała nr XLIII/305/97 Rady Miasta Elku z dnia 30 grudnia 1997 r., ogłoszona w Dz. Urz. woj. suw. Nr 7, poz. 47 z dnia 6.02.1998 r.);

- Miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego fragmentu miasta Elk zwanego „Elk – Kilińskiego – Targowa” (Uchwała nr XLIX/438/06 Rady Miasta Elku z dnia 26 września 2006 r.; ogłoszona w Dz. Urz. woj. warmińsko - mazurskiego Nr 185, poz. 2579 z dnia 1.12.2006 r. i zmieniona w części tekstowej uchwałą nr XIX/175/07 Rady Miasta Elku z dnia 20 grudnia 2007 r.; ogłoszoną w Dz. Urz. woj. warmińsko – mazurskiego Nr 35, poz. 769 z dnia 28 lutego 2008 r.);

- zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu osiedla „Kajki” w Elku zwana „Elk - Kajki III” (Uchwała nr XXXV.335.2013 Rady Miasta Elku z dnia 24 września 2013 roku, ogłoszona w Dz. Urz. woj. warmińsko - mazurskiego poz. 3068 z dnia 12 listopada 2013 r.);

- Miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu położonego w Elku zwanego „Elk - osiedle Jeziorna” (Uchwała nr XLVI/396/06 Rady Miasta Elku z dnia 23 maja 2006 r., ogłoszona w Dz. Urz. woj. warmińsko - mazurskiego Nr 115 poz. 1848 z dnia 22.08.2006 r.);

- Miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego obejmujący obszar 2 Podstrefy Suwalskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej w Elku (Uchwała nr XLVII/362/98 Rady Miasta Elku z dnia 2 czerwca 1998 r., ogłoszona w Dz. Urz. woj. suw. Nr 45, poz. 237 z dnia 17.07.1998 r.);

- Miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego zwanego „Elk – Błonie Papieskie” (Uchwała nr XXIX.266.2013 Rady Miasta Elku z dnia 26 lutego 2013 r. ogłoszona w Dz. Urz. woj. warmińsko - mazurskiego poz. 1466 z dnia 9 kwietnia 2013 r.);

- Miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu po byłym przedsiębiorstwie Lenpol zwany „Elk – Lenpol” (Uchwała nr VI/39/99 Rady Miasta Elku z dnia 12 marca 1999 r., ogłoszona w Dz. Urz. woj. warmińsko - mazurskiego Nr 18, poz. 180 z dnia 14 kwietnia 1999 r.);

- Miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu ograniczonego ul. Kilińskiego, rzeką Elk, terenem Zgromadzenia Sióstr Benedyktynek Misjonarek i jez. Elk zwanym „Elk - Cypel” (Uchwała nr XI/87/99 Rady Miasta Elku z dnia 7 lipca 1999 r., ogłoszona w Dz. Urz. woj. warmińsko - mazurskiego Nr 51, poz. 953 z dnia 6 sierpnia 1999 r.);

- Miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu położonego w Elku pomiędzy ulicami: Wojska Polskiego, Grunwaldzką, Jeziorem Elckim i ulicą dojazdową (dz. nr 181) zwany „Elk – Półwysep” (Uchwała nr XVIII/161/2000 Rady Miasta Elku z dnia 26 kwietnia 2000 r., ogłoszona w Dz. Urz. woj. warmińsko - mazurskiego Nr 29, poz. 454 z dnia 18 maja 2000 r.);

- Miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu zwanego „Elk - Piękna,

Koszykowa” (Uchwała nr XXXII/327/02 Rady Miasta Ełku z dnia 25 stycznia 2002 r.; ogłoszona w Dz. Urz. woj. warmińsko – mazurskiego Nr 34, poz. 540 z dnia 15 marca 2002 r.);

- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego „Ełk - Sklejki” (Uchwała nr XXXIV/356/02 Rady Miasta Ełku z dnia 27 maja 2002 r.; ogłoszona w Dz. Urz. woj. warmińsko - mazurskiego Nr 80, poz. 1183 z dnia 4 lipca 2002 r.);

- Zmiana fragmentu mpzp terenu ograniczonego ulicami: A. Krajowej, E. Orzeszkowej, T. Kościuszki i F. Chopina „Ełk - Sklejki II” (Uchwała nr XX/188/08 Rady Miasta Ełku z dnia 29 stycznia 2008 r., ogłoszona w Dz. Urz. woj. warmińsko - mazurskiego Nr 45, poz. 957 z dnia 21 marca 2008 r.);

- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego „Ełk - Norwida” (Uchwała nr XXXIV/357/02 Rady Miasta Ełku z dnia 27 maja 2002 r., ogłoszona w Dz. Urz. woj. warmińsko - mazurskiego Nr 80, poz. 1184 z dnia 4 lipca 2002 r. i zmieniony uchwałą nr LVIII/526/10 Rady Miasta Ełku z dnia 31 sierpnia 2010 r., ogłoszoną w Dz. Urz. woj. warmińsko - mazurskiego nr 160, poz. 2055 z dnia 13 października 2010 r.);

- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego „Ełk - Łukasiewicza” (Uchwała nr XXXV/367/02 Rady Miasta Ełku z dnia 26 czerwca 2002 r., ogłoszona w Dz. Urz. woj. warmińsko - mazurskiego Nr 91, poz. 1379 z dnia 25 lipca 2002 r.);

- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego „Ełk – Konopnickiej” (Uchwała nr LVIII/525/10 Rady Miasta Ełku z dnia 31 sierpnia 2010 r., ogłoszona w Dz. Urz. woj. warmińsko - mazurskiego nr 160, poz. 2054 z dnia 13 października 2010 r.);

- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego „Ełk - Parkowa” (Uchwała nr IX/68/03 z dnia 23 czerwca 2003 r., ogłoszona w Dz. Urz. Woj. warmińsko- mazurskiego Nr 106, poz. 1432 z 18.07.2003 r.);

- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego „Ełk - Baranki” (Uchwała nr XV/128/03 Rady Miasta Ełku z dnia 18 listopada 2003 r., ogłoszona w Dz. Urz. woj. warmińsko - mazurskiego Nr 22, poz. 312 z dnia 20 lutego 2004 r.);

- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego fragmentu miasta Ełk zwanego „Ełk - Dąbrowskiej” (Uchwała nr XXXIV/306/05 Rady Miasta Ełku z dnia 28 czerwca 2005 r., ogłoszona w Dz. Urz. woj. warmińsko - mazurskiego Nr 121, poz. 1512 z dnia 7 września 2005 r.);

- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu położonego w Ełku, ograniczonego ulicami: Gdańską, A. Mickiewicza, Słoneczną, gen. W. Sikorskiego, zwanego „Ełk - Gdańska” (Uchwała nr IV/21/06 Rady Miasta Ełku z dnia 28 grudnia 2006 r., ogłoszona w Dz. Urz. woj. warmińsko - mazurskiego Nr 17, poz. 369 z dnia 9 lutego 2007 r.);

- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego „Ełk – Podmiejska” dla terenu ograniczonego ulicami: Przemysławą, Suwalską, od wschodu i południa granicą miasta Ełku (Uchwała nr XX/187/08 Rady Miasta Ełku z dnia 29 stycznia 2008 r., ogłoszona w Dz. Urz. woj. warmińsko - mazurskiego Nr 49, poz. 1020 z dnia 31 marca 2008 r.);

- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego „Ełk - Nadjeziorna” (Uchwała nr

XXII/212/08 Rady Miasta Ełku z dnia 18 marca 2008 r., ogłoszona w Dz. Urz. woj. warmińsko-mazurskiego Nr 66, poz. 1302 z dnia 25 kwietnia 2008 r.);

- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego „Ełk - Konieczki” (Uchwała nr XXIV/236/08 Rady Miasta Ełku z dnia 27 maja 2008 r., ogłoszona w Dz. Urz. woj. warmińsko – mazurskiego Nr 107, poz. 1812 z dnia 9 lipca 2008 r. i zmieniony uchwałą nr LX/542/10 Rady Miasta Ełku z dnia 28 września 2010 r., ogłoszoną w Dz. Urz. woj. warmińsko-mazurskiego nr 187, poz. 2381 z dnia 23 listopada 2010 r.);

- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu położonego w obrębie I miasta Ełk, obejmującego wyspę Zamkową oraz teren ograniczony ul. Zamkową i Jeziorem Ełckim, zwany „Ełk - Zamkowa” (Uchwała nr XXIII/223/08 Rady Miasta Ełku z dnia 29 kwietnia 2008 r., ogłoszona w Dz. Urz. woj. warmińsko – mazurskiego Nr 85, poz. 1578 z dnia 30 maja 2008 r.);

- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego „Ełk – Norwida Zieleń” (Uchwała nr XXXVIII/361/09 Rady Miasta Ełku z dnia 26 maja 2009 r., ogłoszona w Dz. Urz. woj. warmińsko - mazurskiego Nr 104, poz. 1432 z dnia 30 lipca 2009 r.);

- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego „EŁK-GDAŃSKA II” (Uchwała nr XLIX/458/10 Rady Miasta Ełku z dnia 23 lutego 2010 r., opublikowana w Dz.Urz. woj. warmińsko-mazurskiego nr 50, poz. 843 z dnia 16 kwietnia 2010 r.);

- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu położonego w Ełku, zwany „EŁK – CIEPŁA” (Uchwała nr LVIII/533/10 Rady Miasta Ełku z dnia 31 sierpnia 2010 r., ogłoszona w Dz. Urz. woj. warmińsko - mazurskiego nr 160, poz. 2056 z dnia 13 października 2010 r.);

- Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego osiedla „Kajki” w Ełku, zwana „Ełk – Kajki II” (Uchwała nr V.34.2011 Rady Miasta Ełku z dnia 22 lutego 2011 r., ogłoszona w Dz. Urz. woj. warmińsko - mazurskiego Nr 44, poz. 740 z dnia 13 kwietnia 2011 r.);

- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego „EŁK – OBWODNICA PÓŁNOCNA” (uchwała nr X.98.2011 Rady Miasta Ełku z dnia 30 sierpnia 2011 r., ogłoszona w Dz. Urz. woj. warmińsko - mazurskiego Nr 153, poz. 2347 z dnia 18 października 2011 r.);

- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego „EŁK - BRAMA MAZUR” (Uchwała nr X.100.2011 Rady Miasta Ełku z dnia 30 sierpnia 2011 r., ogłoszona w Dz. Urz. woj. warmińsko - mazurskiego Nr 153, poz. 2348 z dnia 18 października 2011 r.);

- Zmiana w części miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, zwanego „EŁK-SKLEJKI” oraz w części miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, zwanego „EŁK-SKLEJKI II”, (Uchwała nr XIX.167.2012 Rady Miasta Ełku z dnia 24 kwietnia 2012 r., ogłoszona w Dz. Urz. woj. warmińsko - mazurskiego z dnia 15 czerwca 2012 r. poz. 1868);

- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego zwany „Ełk – Śródmieście” (Uchwała nr XX.179.2012 Rady Miasta Ełku z dnia 29 maja 2012 r., ogłoszona w Dz. Urz. woj. warmińsko - mazurskiego z dnia 12 lipca 2012 r. poz. 2006);

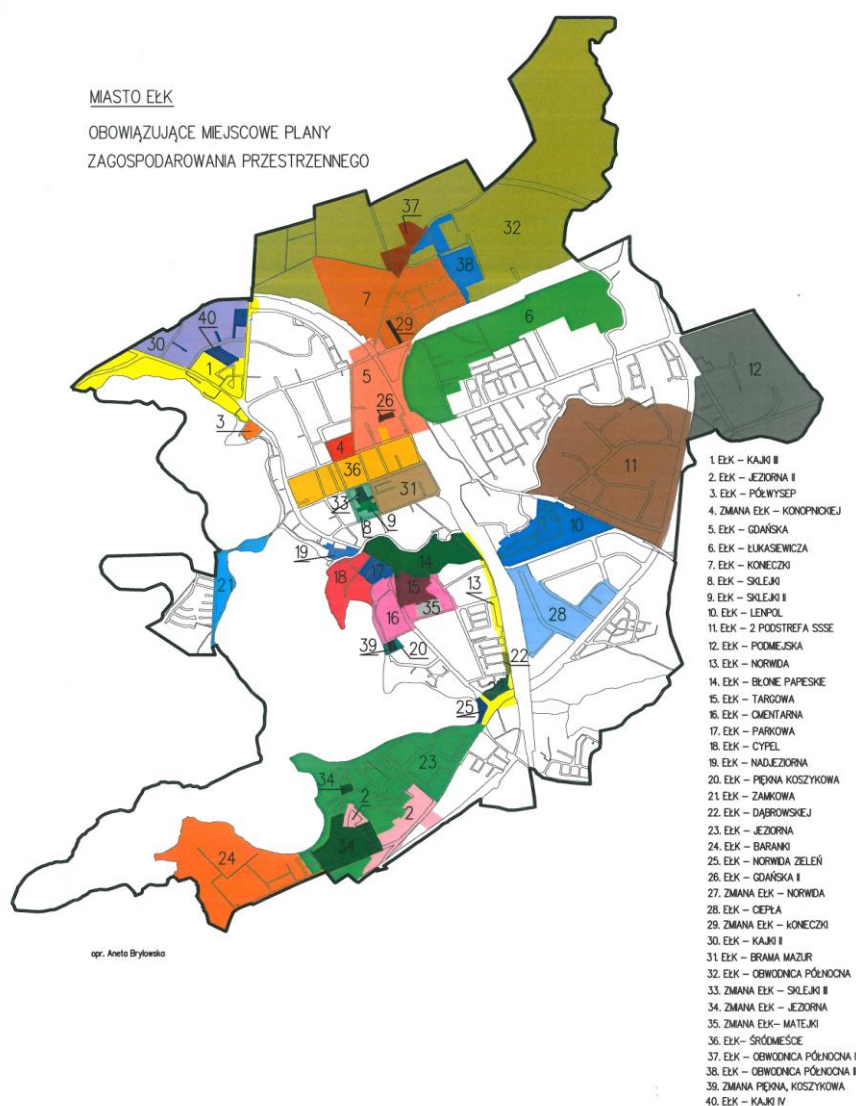
- Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obejmującego obszar

położony na terenie miasta Elk między ulicami: Cmentarną, Kochanowskiego, Matejki i ul. Piękną z terenem po byłej STU, zwana „Elk - MATEJKI” (Uchwała nr XXVII.239.2012 Rady Miasta Elku z dnia 18 grudnia 2012 r., ogłoszona w Dz. Urz. woj. warmińsko - mazurskiego poz.521 z dnia 4 lutego 2013 r.);

- Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego zwanego „Elk – osiedle Jeziorna” (Uchwała nr XXVIII.251.2013 Rady Miasta Elku z dnia 29 stycznia 2013 r., ogłoszona w Dz. Urz. woj. warmińsko - mazurskiego poz. 1164 z dnia 13 marca 2013 r.);

- Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, zwana „Elk – osiedle Jeziorna II” (uchwała nr XXIX.264.2013 Rady Miasta Elku z dnia 26 lutego 2013 r., ogłoszona w Dz. Urz. woj. warmińsko - mazurskiego poz. 1464 z dnia 9 kwietnia 2013 r.).

Źródło:

http://bip.warmia.mazury.pl/elk_gmina_miejska/159/Miejscowe_plany_zagospodarowania_przestrzennego_-_uchwalone/

Prawo stanowi, że **w stosunku do obiektów budowlanych i obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, ale ujętych w ewidencji zabytków**, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Organ konserwatorski w postępowaniu prowadzonym na podstawie art. 39 ust. 3 Ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane wypowiada się w zakresie swojej właściwości na temat przedstawionego projektu budowlanego i wpływu zamierzenia inwestycyjnego na chronione właściwości obszaru/objektu, które zakwalifikowały go do ewidencji zabytków, analizując konkretne rozwiązania projektowe. W stosunku do zamierzeń, które wymagają jedynie zgłoszenia zgodnie z art. 30 ust. 7 Ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane, właściwy organ może nałożyć w drodze decyzji obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m.in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytku. Uzgodnienia projektów budowlanych obiektów realizowanych w strefie A pełnej ochrony konserwatorskiej, **w przypadku inwestycji dotyczącej obiektu lub obszaru, który nie jest ujęty w gminnej ewidencji zabytków**, a przepisy planu miejscowego nadal nakładają obowiązek uzyskania uzgodnienia konserwatorskiego, wojewódzki konserwator zabytków może zając stanowisko w drodze pisma urzędowego na wniosek inwestora, np. wg art. 32 ust 1 pkt 2 ustawy – Prawo budowlane.

6.3. Strategia Zrównoważonego Rozwoju Elku do roku 2020

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Elku do roku 2020 została uchwalona 9 kwietnia 2014 r. Uchwałą Nr XLII.405.2014 Rady Miasta Elku. W części dotyczącej rewitalizacji i ochrony zabytków omawiany dokument sumarycznie podsumowuje stan ochrony zabytków na terenie Elku oraz nakłady ponoszone rokrocznie przez miasto na prace konserwatorskie, restauratorskie oraz roboty budowlane przy zabytkach.

Analiza SWOT wśród mocnych stron ładu przestrzennego miasta wymienia występowanie zabytkowej zabudowy oraz wspieranie przez miasto inwestycji związanych z poprawą wyglądu i stanu technicznego budynków zabytkowych. Z drugiej strony, autorzy opracowania dostrzegają także słabe strony miasta związane z zagospodarowywaniem obiektów zabytkowych, przede wszystkim niezadowolający stan zachowania części

zabytków. Wskazują także na słabe zaangażowanie państwa w ochronę dziedzictwa kulturowego.

Cele operacyjne omawianego dokumentu zakładają wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego dla potrzeb rozwoju potencjału turystycznego miasta. Zakłada się wykreowanie i rozpowszechnienie produktów turystycznych w oparciu o elementy dziedzictwa kulturowego. Jednym z głównych działań w tym zakresie jest renowacja wyspy zamkowej oraz zabytkowego zamku krzyżackiego oraz nadanie mu funkcji turystycznych. Planowane jest także wykorzystanie zabytkowego założenia Elckiej Kolei Wąskotorowej jako atrakcji turystycznej. W zakresie poprawy ładu przestrzennego omawiany dokument zakłada rewitalizację części zabytkowej miasta.

6.4. Program Rewitalizacji Elku

30 października 2012 r. Rada Miasta Elku podjęła Uchwałę Nr XXV.227.2012 w sprawie aktualizacji Programu Rewitalizacji Elku. Rewitalizacja Miasta Elku jest kompleksowym programem remontów, modernizacji zabudowy i przestrzeni publicznych, rewaloryzacji zabytków na wybranych obszarach miasta, bezpośrednio powiązanych z rozwojem gospodarczym i społecznym. Program Rewitalizacji Elku został opracowany w celu określenia i zidentyfikowania potrzeb w zakresie rewitalizacji zdegradowanych społecznie i ekonomicznie obszarów znajdujących się na terenie miasta Elku w kontekście wykorzystania funduszy strukturalnych w latach 2007 – 2013. Podstawowym celem rewitalizacji jest przywrócenie dotychczasowych funkcji zdegradowanego społecznie, ekonomicznie, środowiskowo obszaru, bądź zmiana jego dotychczasowych funkcji na nowe. Program Rewitalizacji Elku do roku 2016 został opracowany na podstawie prac Komisji ds. Rewitalizacji Miasta Elku oraz innych dostępnych dokumentów. W Programie Rewitalizacji Elku wyodrębnionych zostało siedem strategicznych obszarów, w których będą się koncentrować działania rewitalizacyjne:

1. Obszar atrakcyjny turystycznie i sportowo-rekreacyjnie
2. Obszar powojkowy
3. Obszar zabudowy starej i jednorodzinnej
4. Obszar śródmieścia
5. Obszar zabudowy wielorodzinnej „Blokowiska”
6. Obszar zielony (parki cmentarze)

7. Obszar przemysłowy.

Z punktu widzenia niniejszego programu, istotnym czynnikiem decydującym o wyborze terenów objętych programem rewitalizacyjnym była między innymi komasacja na danym terenie obiektów zabytkowych, wpisanych do rejestru zabytków lub objętych ochroną konserwatorską, będących w złym stanie technicznym.

Program Rewitalizacji Elku zakładał przeprowadzenie działań rewitalizacyjnych wielu obszarów oraz obiektów zabytkowych znajdujących się na wybranych terenach miasta. Działania te postępują sukcesywnie. Część z nich planowana jest na okres realizacji niniejszego programu, m.in. rewitalizacja obszaru w rejonie wieży ciśnień, rewitalizacja terenu po byłej jednostce wojskowej przy ul. Kościuszki, prace rewitalizacyjne na osiedlu Szyba, rewitalizacje licznych budynków mieszkalnych.

7. CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW I ANALIZA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO MIASTA EŁK

7.1. Ogólne informacje na temat historii i dziedzictwa kulturowego miasta

Miasto Ełk położone jest w województwie warmińsko-mazurskim, na Pojezierzu Ełckim.

Źródło: <http://szlaki.pttk.pl/warmaz/warmaz.html>

W drugiej połowie XIII wieku do zachodnich krańców ziem pruskich dotarli rycerze Zakonu Krzyżackiego. Krzyżacy wspólnie z książętami polskimi dokonali podboju ziem jaćwieskich. Nad Jeziorem Ełckim, być może na zgliszcach jaćwieskiego grodu, stała drewniano-ziemna strażnica krzyżacka. Dopiero pod koniec XIV w. komtur bałgijski, późniejszy wielki mistrz zakonu Ulrich von Jungingen, rozpoczął budowę zamku, który stanowił siedzibę prokuratora, podległemu komturowi bałgijskiemu. Prace nad zamkiem ukończono w 1408 roku, w przededniu wielkiej wojny z Polską. Warownia miała zabezpieczać państwo zakonne od ataku z południowego wschodu, od strony Litwy

i Mazowsza. Była to najdalej na wschód wysunięta placówka zakonna w Prusach, która nie należała do bezpiecznych. Mimo to nad brzegiem jeziora naprzeciw zamku powstała wkrótce osada rzemieślnicza. Mimo grożących mieszkańcom napadów litewskich w te rejony chętnie przybywali osadnicy z Niemiec i Mazowsza.

W pierwszym okresie wojen polsko-krzyżackich miasto i osada zostały spalone. Ważny strategicznie zamek został odbudowany. W elckim zamku książę Witold prowadził rozmowy z Krzyżakami. Nie mniej żywotna okazała się osada, w której wciąż przybywało mieszkańców. W 1425 roku osadzie nadano przywilej lokacyjny. Osada nazwę wzięła od pobliskiej rzeki Łek. U Jaćwingów słowo oznaczało najprawdopodobniej „białą wodę”. Inni badacze wywodzą nazwę miasta od polskiego słowa „łęk”, co oznacza łąkę. Krzyżacy nadali osadzie nazwę w brzmieniu niemieckim. W późniejszych źródłach podawano ją różnie: Licke, Lik, Licce, Lueck, Lyck. Elk położony był na bocznym szlaku handlowym wiodącym z Mazowsza najkrótszą drogą do Królewca. Osada rozwijała się szybko i zapewne już w 1435 roku uzyskała odnowienie praw sprzed 10 lat. Nie zachował się dokument lokacyjny i dlatego wśród historyków nie ma pewności, czy podana data lokacji jest niepodważalna. Rozwój Elku zahamowały dalsze konflikty zbrojne Polski i zakonu. Największych zniszczeń okolica doświadczyła podczas wojny trzynastoletniej. Przeciwko krzyżackiej załodze zamku wystąpiła okoliczna ludność. Zamek zdobyto, a garnizon wycięto (oszczędzono jedynie braci zakonnych). Warownia do końca wojny pozostała w polskich rękach. Odwetowe wypadki krzyżackie skupiły się na osadzie. Po pokoju toruńskim osada pozostała w granicach państwa krzyżackiego. Zerwaniu uległy kontakty handlowe z Mazowszem. W drugiej połowie XV wieku w Elku założona została szkoła przykościelna.

Po sekularyzacji zakonu zamek stał się siedzibą książęcego starosty. Miasteczko zamieszkiwali wówczas osadnicy z Mazowsza. Wyraźnie zaznaczył się problem komunikacji niemieckich duchownych z polskojęzycznymi wiernymi. Na polecenie księcia Albrechta zaczęto sprowadzać księży z innych miast. Wówczas do Elku przybył Jan z Sącza i został proboszczem tutejszej parafii luterańskiej. Zaczął nawet wydawać czasopismo dla ludności. Powstała wówczas pierwsza na Mazurach polska oficyna wydawnicza. Ksiądz Małecki był nadzorcą szkoły, w której nauczano w języku polskim.

Na początku XVII wieku wydawać się mogło, że troski mieszkańców Elku związane z zagrożeniem wojennym ustały. Prusy były lennikiem Polski, ożywiły się kontakty z Mazowszem i Litwą. Jednak Elk mimo korzystnej sytuacji ekonomicznej, nie mógł się

intensywnie rozwijać z powodu nękających go epidemii dżumy w latach 1559, 1563, 1653, 1709 i 1710. Wkrótce po trzeciej wielkiej epidemii w czasie potopu szwedzkiego, w 1656 roku miał miejsce najazd tatarski. Osada została doszczętnie zniszczona. Podjęto wówczas wielką odbudowę. W dniu 23 sierpnia 1669 roku wielki elektor Fryderyk Wilhelm nadał miejscowości prawa miejskie i wiele przywilejów. Elk stał się miastem. Dominował w nim drewniana zabudowa. Liczba mieszkańców nie przekraczała 1 000. Uniezależnienie się Prus przyniosło m.in. zmianę szlaków handlowych. Elk pozostał na uboczu ważniejszych traktów, stając się regionalnym ośrodkiem gospodarczym. Nie omijały go też inne klęski elementarne. Zaraza na początku XVIII wieku zdziesiątkowała mieszkańców. Przy życiu został co 10 obywatel.

Kolejnym impulsem do rozwoju gospodarczego miasta stało się otwarcie w 1885 roku linii kolejowej, która połączyła Elk z Piszem i Olsztynem. W latach 1893-1894 wybudowano drugi tor na odcinku Elk – Korsze, a wiosną 1914 roku została oddana do użytku kolej wąskotorowa Elk – Turów. Wszystkie te przedsięwzięcia spowodowały, że Elk stał się ważnym węzłem kolejowym prowincji wschodniopruskiej, a rozwój aglomeracji uwarunkowała konieczność budowy infrastruktury technicznej miasta. W 1910 roku na Jeziorze Elckim powstaje nowy żelbetowy most Na przełomie XIX i XX wieku miasto otrzymało nowoczesną kanalizację, gazownię, a w 1912 roku w Elku było 700 numerów telefonicznych. Miasto zaczęło rozwijać się wzdłuż obecnych ulic Mickiewicza, Armii Krajowej i Wojska Polskiego. Podczas I wojny światowej przez Elk przeszły oddziały rosyjskie. Miasto ponownie zostało znacznie zniszczone. Po zakończeniu działań wojennych podjęto odbudowę. Pojawiły się nowe fabryki maszyn, tartaki, cegielnie i karczmy. W 1945 roku o Elk toczyły się zaciekle walki. Zniszczeniu uległo blisko 50% zabudowy. Po wojnie Elk był wyludnionym miastem powiatowym, zasiedlono go mieszkańcami z Kresów: Grodzieńszczyzny i Wileńszczyzny.

Obecnie Elk jest miastem o znaczeniu subregionalnym, trzecim co do wielkości miastem województwa warmińsko-mazurskiego. Miasto skupia największą i najbardziej konkurencyjną działalność gospodarczą w subregionie oraz pełni podstawowe funkcje gospodarcze, administracyjne, kulturowe oraz w zakresie świadczenia usług publicznych wobec obszarów go otaczających. W 1939 r. liczba mieszkańców Elku wynosiła 16 243 osób, w 2013 r. – 59 790 osób.

7.2. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla Miasta Elk

Na terenie miasta Elku znajduje się 51 obiektów zabytkowych objętych ochroną prawną wynikającą z ujęcia ich w rejestrze zabytków województwa warmińsko-mazurskiego, prowadzonym przez Warmińsko-Mazurskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Według obowiązującej obecnie doktryny konserwatorskiej obiekty zabytkowe nie podlegają wartościowaniu. Wszystkie zabytki objęte ochroną prawną poprzez wpis do rejestru zabytków województwa warmińsko-mazurskiego podlegają takim samym standardom ochrony prawnej. Poniżej zamieszczone zostały charakterystyki poszczególnych obiektów zabytkowych, objętych najwyższym stopniem ochrony prawnej na terenie Elku.

- **Zamek krzyżacki**, ul. Zamkowa: Zamek wzniesiony w latach 1398 – 1408; wielokrotnie przebudowywany, ostatecznie pod koniec XIX wieku na budynek administracji więziennej. Budowla pozbawiona cech stylowych, na planie prostokąta, z dwoma rozbudowanymi ryzalitami od frontu, zwieńczonymi trójkątnymi szczytami, murowany z cegły, tynkowany, na kamiennym fundamencie, podpiwniczony, trójkondygnacyjny, z użytkowym poddaszem. Dach dwuspadowy, obecnie pokryty papą. Obok budynku zamku znajduje się budynek więzienny wzniesiony ok. 1888 r. jako więzienie dla kobiet. Budowla na planie prostokąta, z dobudówką do jednej ze ścian szczytowych, murowana z cegły, tynkowana, na kamienno-ceglanym fundamencie, trójkondygnacyjna, z użytkowym poddaszem. Dach dwuspadowy, obecnie pokryty papą.

Budynek dawnego zamku krzyżackiego oraz więzienia na Wyspie Zamkowej w Elku, fot. M. Karczewska

- **Most drogowy**, żelbetowy wzniesiony w 1913 r., łączący centrum Elku z wyspą, na której znajduje się kompleks dawnego zamku krzyżackiego. Obecnie, usypana od zachodu grobla łącząca wyspę ze stałym lądem, stanowi trakt komunikacyjny prowadzący z Elku do Szarejek i Zded. Most na planie mocno wydłużonego prostokąta, czteroprzęsłowy. Most wykonano z elementów żelbetowych (filary, przęsła, przyczółki, pomost, belki podtrzymujące chodniki). Rogatki wykonano z czerwonego kamienia. Elementem sygnalizacyjno-ozdobnym są stalowe latarnie. Słupy rogatek zwieńczone są wieżyczkami pokrytymi dachówką ceramiczną. Balustrada stalowa z drewnianą poręczą.

Zabytkowy most łączący miasto z wyspą zamkową, fot. M. Karczewska

- **Elcka Kolej Wąskotorowa** powstała na zlecenie starosty elckiego Carla Suermonda w latach 1910 – 1918, wybudowana metodą kroczącą przez towarzystwo akcyjne *Lycker Kleinbahn Aktiengesellschaft*. Powstała linia jednotorowa, o szerokości torów 1000 mm (dzięki specjalnej technice możliwy jest przewóz wagonów normalnotorowych). Całkowita jej długość wynosi 47,66 km. Główna linia

liczy sobie 37,98 km z Elku do Turowa (wówczas położonego nad granicą z Rosją). W pobliżu miejscowości Laski Małe znajduje się odgałęzienie do Zawad-Tworków o długości 9,68 km. Pierwszy fragment EKW, o długości 24,76 km odcinek do miejscowości Borzyny wraz z 9,7 km odgałęzieniem do miejscowości Zawady – Tworki, otwarto 23 października 1913 roku. Drugi odcinek Borzyny – Turowo otwarto po wyparciu Rosjan (trwała I wojna światowa) 1 grudnia 1915 roku – 13,22 km. Przewozy pasażerskie i towarowe wznowiono EKW 5 października 1918 roku, po ostatecznym usunięciu zniszczeń wojennych na tym terenie. Kolejnych zniszczeń dokonała ofensywa rosyjska podczas II wojny światowej – szczęśliwie ocalały jednak wszystkie parowozy. W roku 1951 przekuto tory na 750 mm. Aż do lat 60. na trasie kursowały lokomotywy parowe, a od 1968 roku lokomotywy spalinowe zastępując parowozy. Parowozy powróciły na Elcką Kolej Wąskotorową w latach 90. XX wieku do obsługi pociągów turystycznych. Mimo wielkiej popularności wśród mieszkańców oraz turystów, dochody EKW nie pokrywały wydatków – nowa sytuacja polityczno-gospodarcza sprawiła, że przed elcką wąskotorówką stało widmo upadku. W roku 2001 PKP podjęły decyzję o likwidacji linii – rok później przejął ją Urząd Miasta Elku i przekazał Miejskiemu Ośrodkowi Sportu i Rekreacji, jako Elcką Kolej Wąskotorową (do tej pory funkcjonowała pod nazwą Elckiej Kolei Dojazdowej). W historii EKW rozpoczął się nowy etap. Obecnie pociągi ze względu na stan mostu w Sypitkach i zarośnięcie trasy Laski Małe-Zawady Tworki jeżdżą na trasie Elk-Sypitki. Od 1 marca 2014 r Elcką Kolej Wąskotorową zarządza Muzeum Historyczne Elku. Przy ulicy Wąski Tor 1 w Elku znajduje się osobna stacja kolei wąskotorowej – *Elk Wąskotorowy*. W budynku funkcjonuje muzeum poświęcone historii elckiego węzła kolejowego.

Główny budynek stacyjny Elckiej Kolej Wąskotorowej, fot. M. Karczewska

- **Wieża ciśnień**, siedziba Muzeum Kropli Wody - znajdująca się przy skrzyżowaniu ulic 11 Listopada i Kajki, powstała w 1895 r., jedna z najlepiej zachowanych wież ciśnień na Mazurach. Pięciokondygnacyjna, z otynkowaną pierwszą i drugą oraz piątą kondygnacją. Kondygnacje druga i trzecia oraz czwarta i piąta rozdzielone kordonowym gzymsem arkadowym. Pierwsza i druga kondygnacja rozmieszczone na planie ośmioboku, boniowane, z drzwiami umieszczonymi w masywnym portalu uskokowym. Podwójne wąskie okna pierwszej kondygnacji zamknięte łukiem w ośli grzbiet. Trzecia i czwarta kondygnacja opisane na planie koła z podwójnymi oknami z łukiem odciążającym w trzeciej kondygnacji. Analogiczne okna w piątej kondygnacji rozdzielone są arkadami. Wieża nakryta dachem kopulastym z lukarnami i latarnią.

Wieża ciśnień w krajobrazie miasta, fot. M. Karczewska

Budowle sakralne

- **Kościół baptystów**, ul. 3 Maja 8: zbudowany w 1907 r. w stylu neogotyckim. Murowany z czerwonej cegły. Korpus salowy zwieńczony gzymsem arkadowym. Ściana frontowa trójosiowa z drzwiami w portalu w drugiej osi. Ściana zwieńczona attyką ze sterczynami. Ściany boczne siedmioosiowe, pierwsze cztery osie nawy wydzielone szkarpami. Wnęki okienne zamknięte ostrołukowo, poza nawą łukiem odcinkowym.

Kościół baptystów, fot. M. Karczewska

- **Kościół rzymskokatolicki**, ul. Kościuszki 16: wzniesiony w 1853 r., w stylu neogotyckim, przebudowany 1895 r. Korpus trójnawowy, czteroosiowy, z trójkondygnacyjną wieżą na planie kwadratu od strony kruchty. Prezbiterium flankowane dwiema zakrystiami. Korpus, prezbiterium i wieża oszkarpowane szkarpami uskokowymi. W pierwszej kondygnacji wieży umieszczony uskokowy portal zamknięty łukiem ostrym. Ściany boczne tej kondygnacji zdobione ostrołukowymi, tynkowanymi blendami. W drugiej kondygnacji wieży blendy zamknięte łukiem dwulistnym przeprute otworami dzwoniczymi, w trzeciej kondygnacji otwory dzwonicze umieszczone w ścianach bocznych, a w ścianie frontowej – dwie blendy zamknięte łukiem dwulistnym. Wieża nakryta hełmem stożkowym zwieńczonym krzyżem. Od strony wschodniej do kruchty dostawiona niska wieża przykryta stożkowym hełmem. Okna nawy i prezbiterium zamknięte ostrołukowo flankowane analogicznymi, tynkowanymi blendami. Korpus nakryty dachem dwuspadowym, prezbiterium i zakrystie dachem trójpołaciowym.

Kościół rzymskokatolicki p.w. św. Wojciecha, fot. M. Karczewska

- **Kościół ewangelicki**, obecnie rzymskokatolicki p.w. Najświętszego Serca Jezusowego, ul. Wojska Polskiego 34: wzniesiony w latach 1848-1850, odbudowany w latach 1920-1925 r. Budowla murowana z cegły, licowana cegłą licówką, posadowiona na fundamencie z kamieni polnych. Korpus na planie wydłużonego prostokąta, czteroprzęsłowy, trójnawowy. Od wschodu do korpusu przylega pięcioboczne w planie prezbiterium, zaś od południowego-zachodu zakrystia. Od zachodu do korpusu przylega kwadratowa w planie wieża, zwieńczona dzwonnica, flankowana przez dwa podcienia. Szczyty wysokie, schodkowe, ze sterczynami. Dachy: nad korpusem dwuspadowy, nad prezbiterium pięciopłóciowy, nad wieżą dwuspadowy, nad dzwonnica sześciopłóciowy; podcienia z dachami pulpitowymi, nad zakrystią pięciopłóciowy, wszystkie kryte blachą.

Kościół ewangelicki, obecnie rzymskokatolicki p.w. Najświętszego Serca Jezusowego, fot. M. Karczewska

Kamienice w historycznym centrum miasta

- **Kamienica**, ul. 3 Maja 10: zbudowana ok. 1905-1910 roku, z elementami późnego historyzmu w wystroju fasady. Czterokondygnacyjna, siedmioosiowa, ze zryzalitowanymi osiami: pierwszą i drugą, czwartą, oraz szóstą i siódmą. Pierwsza i druga kondygnacja boniowane. Drzwi umieszczone w portalu w czwartej osi pierwszej kondygnacji. Kondygnacje rozdzielone gzymsem kordonowym. Otwory okienne w osiach pierwszej, drugiej, szóstej i siódmej pierwszej kondygnacji oraz portal zamknięte łukiem pełnym. Pozostałe otwory okienne pierwszej kondygnacji oraz otwory okienne drugiej kondygnacji zamknięte łukiem spłaszczonym. Okna pozostałych kondygnacji, poza oknami trzeciej, czwartej i piątej osi trzeciej kondygnacji zamkniętymi łukiem odcinkowym, zamknięte płasko. Okna ujęte tynkowanymi opaskami lub flankowane pilastrami, w trzeciej i czwartej kondygnacji zamknięte naczółkami o zróżnicowanym wystroju.

- **Kamienica**, ul. Armii Krajowej 10: zbudowana na początku XX w. z elementami późnego historyzmu w wystroju fasady. Budynek dwukondygnacyjny z użytkowym poddaszem, z boniowanymi narożnikami. Fasada w pierwszej kondygnacji boniowana, sześćoosiowa z drzwiami umieszczonymi w czwartej osi i witrynami sklepowymi w pozostałych osiach. W ściętym narożniku pierwszej kondygnacji umieszczone drzwi. Druga kondygnacja siedmioosiowa z osiami pierwszą i drugą, oraz szóstą i siódmą wydzielonymi boniowanymi pilastrami. Otwory okienne zamknięte płasko, z umieszczonymi poniżej prostokątnymi płycinami z ornamentem roślinnym, ujęte pilastrami, zamknięte trójkątnymi i segmentowymi naczółkami. Fasada zamknięta rozbudowanym gzymsem wieńczącym.
- **Kamienica**, ul. Armii Krajowej 18 / Chopina 2: zbudowana na początku XX w., z elementami późnego historyzmu w wystroju fasady. Budynek dwukondygnacyjny, siedmioosiowy, z drzwiami w drugiej, czwartej i szóstej osi. Kondygnacje rozdzielone gzymsem kordonowym. Wszystkie otwory w budynku zamknięte płasko. Okna ujęte tynkowanymi opaskami, poprzedzone pełnym gzymsem podokienny, zamknięte trójkątnymi naczółkami. Fasada zamknięta rozbudowanym gzymsem wieńczącym.

Kamienica przy ul. Armii Krajowej 18 / Chopina 2, fot. Urząd Miasta Elku

- **Kamienica**, ul. Armii Krajowej 20: zbudowana na początku XX w. z elementami późnego historyzmu w wystroju fasady. Budynek trójkondygnacyjny z użytkowym poddaszem. Narożniki i pierwsza kondygnacja fasady boniowane. Fasada pięćosiowa w pierwszej kondygnacji, czteroosiowa w drugiej kondygnacji i ośmioosiowa w trzeciej kondygnacji. Drzwi umieszczone w masywnym, zamkniętym pełnym łukiem, boniowanym portyku w trzeciej osi. Okna witryn w pozostałych osiach pierwszej kondygnacji rozdzielone boniowanymi pilastrami. W drugiej i częściowo w trzeciej kondygnacji osie zryzalitowane. Dwie osie skrajne drugiej kondygnacji tworzą jednokondygnacyjne wykusze z rozbudowanym detalem architektonicznym. Oś druga i trzecia drugiej kondygnacji oraz czwarta i piąta trzeciej kondygnacji tworzą analogiczny wykusz z balkonem na poziomie drugiej kondygnacji. Wszystkie wykusze zwieńczone są balkonami z ażurową balustradą, oraz nadbudowane we frontowej połaci dachu dwuosiowymi facjatami. Facjatę środkową wieńczy trójkondygnacyjna attyka, facjaty boczne – czworograniaste hełmy.

Fasada kamienicy przy ul. Armii Krajowej 20, fot. M. Karczewska

- **Kamienica**, ul. Armii Krajowej 21: wzniesiona w 1919 r. z elementami późnego historyzmu w wystroju fasady. Budynek trójkondygnacyjny z ośmioosiową fasadą. Pary skrajnych osi ryzalitowane, z boniowanymi narożnikami. Pierwsza kondygnacja boniowana, z drzwiami umieszczonymi w portalu zamkniętym łukiem pełnym, w czwartej osi. Wszystkie pozostałe otwory w budynku zamknięte płasko. Okna ujęte tynkowanymi, ozdobnymi opaskami. Okna drugiej kondygnacji ryzalitów zwieńczone wspólnym trójkątnym naczółkiem. Nad pozostałymi oknami fragmentaryczne gzymsy nadokienne z ornamentem roślinnym. Osie między ryzalitami w drugiej i trzeciej kondygnacji poprzedzone balkonem z ażurową balustradą. Drzwi balkonowe w piątej osi trzeciej kondygnacji umieszczone w portalu flankowanym pilastrami z kariatydami. Oba ryzality zamknięte tympanonami zdobionymi ornamentem roślinnym.

Wystrój okien pierwszej kondygnacji fasady kamienicy przy ul. Armii Krajowej 21, fot. M. Karczewska

- **Kamienica**, ul. Armii Krajowej 23: zbudowana w 1907 r., z elementami późnego historyzmu w wystroju fasady. Budynek czterokondygnacyjny z siedmioosiową pierwszą kondygnacją i ośmioosiowymi wyższymi kondygnacjami. Drzwi umieszczone w trzeciej, czwartej i piątej osi. Otwory drzwiowe zamknięte łukiem pełnym. W pozostałych osiach pierwszej kondygnacji witryny zamknięte łukiem odcinkowym. Pozostałe otwory w budynku zamknięte płasko. Okna i drzwi balkonowe ujęte tynkowanymi opaskami. Pod oknami trzeciej i czwartej kondygnacji prostokątne płyciny z ornamentem roślinnym. W osiach drugiej i trzeciej oraz szóstej i siódmej, w kondygnacjach drugiej, trzeciej i czwartej umieszczone balkony z ażurowymi balustradami. Fasada zamknięta rozbudowanym gzymsem wieńczącym. Nad fasadą attyka ze spływami zdobiona motywami roślinnymi, z wytynkowaną centralnie inskrypcją: „E.D. / 1907”.

Attyka kamienicy przy ul. Armii Krajowej 23, fot. M. Karczewska

- **Kamienica**, ul. Armii Krajowej 25: zbudowana na przełomie XIX/XX w. z secesyjnym wystrojem fasady. Budynek czterokondygnacyjny, z użytkowym

poddaszem i ośmioosiową fasadą. Osie druga i siódma zryzalitowane. Otwory bram umieszczone w skrajnych osiach pierwszej kondygnacji, ujęte w portale z ornamentem roślinnym. Poza ryzalitami pierwsza i druga kondygnacja boniowana. Okna w osiach nad bramami zamknięte płasko, zdobione płycinami z ornamentem roślinnym. Okna w osiach między ryzalitami, w drugiej i czwartej kondygnacji zamknięte łukiem pełnym, w trzeciej kondygnacji – płasko, na wszystkich kondygnacjach zdobione zróżnicowanym detalem architektonicznym z motywami roślinnymi. W osiach zryzalitowanych, w drugiej, trzeciej i czwartej kondygnacji umieszczone balkony, w kondygnacji drugiej – balkon wgłębny, zamknięty łukiem podkowiastym, w kondygnacjach wyższych balkony z ażurowymi balustradami. Ryzality wieńczą dwuosiowe wystawki flankowane sterczynami z maskaronami.

Kamienica przy ul. Armii Krajowej 25, fot. Urząd Miasta Elku.

- **Kamienica**, ul. Chopina 12: zbudowana w 1904 r., z elementami późnego historyzmu w wystroju fasady. Budynek trójkondygnacyjny, w pierwszej kondygnacji ośmioosiowy, w kondygnacjach drugiej i trzeciej siedmioosiowy. Cała fasada boniowana. Pierwsza kondygnacja wydzielona gzymsem kordonowym. Otwory drzwiowe umieszczone w czwartej i szóstej osi, otwór bramy – w ósmej osi. Wszystkie otwory w budynku zamknięte płasko, ujęte tynkowanymi opaskami. W czwartej osi drugiej i trzeciej kondygnacji umieszczone balkony z ażurową balustradą. Okna drugiej i trzeciej kondygnacji z pełnym gzymsem podokiennym, w drugiej kondygnacji ujęte pilastrami podtrzymującymi fryz z cherubinem i ornamentem roślinnym, zamknięte trójkątnymi naczółkami. Pod oknami drugiej kondygnacji umieszczone prostokątne płyciny z girlandami. W trzeciej kondygnacji nad oknami umieszczone figury orłów w koronie cesarskiej, osłaniających skrzydłami dwa putta. W poddaszu rząd prostokątnych płycin, a nad osiami trzecią, czwartą i piątą małe okna.
- **Kamienica**, ul. Kościuszki 9: budynek wzniesiony w 1 ćwierci XX w. Korpus jedenastoosiowy, jedno skrzydło czteroosiowe, drugie dwuosiowe. Bogata ornamentyka budynku została uzyskana poprzez zastosowanie cegły żółtej i czerwonej oraz tynkowanych płaszczyzn. Wszystkie otwory w budynku zamknięte łukiem odcinkowym, ujęte opaskami z czerwonej cegły. Osie od piątej do siódmej korpusu tworzą ryzalit środkowy, flankowany ryzalitowanymi osiami od drugiej do czwartej i od ósmej do dziewiątej. Ryzality te zamykają attyki schodkowe. W ryzalicie środkowym, w pierwszej kondygnacji centralnie umieszczone drzwi. W kondygnacjach drugiej i trzeciej ryzalitu umieszczone balkony. Korpus przykryty dachem wielopłociowym, z umieszczonym w połaci frontowej, centralnie nad osią z drzwiami, oknem przykrytym hełmem stożkowym.

Fasada kamienicy przy ul. Kościuszki 9, fot. M. Karczewska

- **Kamienica**, ul. Małeckich 4: zbudowana w 1911 r. Czterokondygnacyjna, z użytkowym poddaszem, dwufasadowa. Jedna fasada czteroosiowa w pierwszej kondygnacji i pięcioosiowa w wyższych kondygnacjach, druga jedenastoosiowa w pierwszej kondygnacji i czternastoosiowa w wyższych kondygnacjach. Osie od piątej do ósmej i od dwunastej do czternastej zryzalitowane. Osie ryzalitów wydzielone lizenami. W ściętym narożniku pierwszej kondygnacji umieszczony otwór drzwiowy zamknięty łukiem pełnym, flankowany przez dwie witryny sklepowe zamknięte łukiem koszowym. Pozostałe otwory okienne poza ryzalitami zamknięte łukiem odcinkowym, zaś w ryzalitach płasko. Okna w ryzalitach ujęte tynkowanymi opaskami. Ryzalitty zamknięte facjatami umieszczonymi we frontowej połaci dachu.

Kamienicy narożna przy ul. Małeckich 4, fot. M. Karczewska

- **Budynek mieszkalny**, ul. Mickiewicza 11: wzniesiony w 2 połowie XIX wieku. Jednokondygnacyjny, podpiwniczony z użytkowym poddaszem. Fasada pięcioosiowa, osie skrajne zryzalitowane. Ryzalit w piątej osi na poziomie poddasza i połączeni dachowej zamknięty dwuosiową facjatą, poprzedzoną balkonem z pełną balustradą. Ściany piwnicy na wysokości ryzalitów boniowane. Okna fasady z pełnym gzymsem podokiennym, poza oknem pierwszej osi zamknięte płasko, ujęte szerokimi, tynkowanymi opaskami. Okno pierwszej osi zamknięte łukiem odcinkowym, ujęte szeroką, ozdobną, tynkowaną opaską z kluczem zdobionym maskaronem i z prostokątną płyciną z girlandą poniżej gzymsu podokieńnego. Otwory okienne facjaty zamknięte ostrołukowo.

Budynek przy ul. Mickiewicza 11, fot. M. Karczewska

- **Budynek przy ul. Piłsudskiego 2:** wzniesiony na początku lat 20-tych XX w. Dwukondygnacyjny, z użytkowym poddaszem, sześćosiowy. Osie druga, trzecia i czwarta zryzalitowane, na poziomie pierwszej kondygnacji tworzą wykusz zamknięty balkonem z pełną balustradą. Ryzalit zamyka facjata umieszczona częściowo w poddaszu i częściowo w połaci dachowej, zwieńczona trójkątnym szczytem ze sterczyną. Osie pierwszą i piątą zamykają wystawki umieszczone częściowo w poddaszu i częściowo w połaci dachu. Wszystkie otwory w budynku zamknięte łukiem odcinkowym, niezdobione. W narożniku pierwszej osi, na poziomie pierwszej kondygnacji, umieszczony jednoosiowy wykusz. Oś szósta, cofnięta w stosunku do fasady, mieści klatkę schodową.

Budynek przy ul. Piłsudskiego 2, fot. Urząd Miasta Elku

- **Kamienica**, ul. Wojska Polskiego 15: budynek wzniesiony pomiędzy 1915 a 1925 r. Budowla murowana z cegły, otynkowana, trójkondygnacyjna z użytkowym poddaszem. Pierwsza kondygnacja ze współcześnie przekształconymi osiami. Wyższe kondygnacje siedmioosiowe, z oknami. Dach dwuspadowy, pokryty dachówką ceramiczną. W jego połaci frontowej dwie jednoosiowe facjaty w skrajach, pomiędzy nimi rozbudowana pięcioosiowa facjata z oknami, przykryta dachem dwuspadowym, w jej szczycie półkolisty świetlik.
- **Kamienica**, ul. Wojska Polskiego 57: budynek wzniesiony pomiędzy 1915 a 1925 r. Budowla na planie prostokąta, murowana z cegły, otynkowana, na kamienno-ceglanym fundamencie, dwukondygnacyjna, z użytkowym poddaszem. Pierwsza kondygnacja jedenastoosiowa, z naprzemiennie rozłokowanymi otworami okiennymi

i drzwiowymi. Druga kondygnacja dwunastoosiowa, z oknami; osie trzecia-czwarta i dziewiąta-dziesiąta ujęte w ryzalicy. Dach dwuspadowy, pokryty dachówką ceramiczną; w połaci frontowej siedem wystawek.

Parki

Elk, zbieg ulic: Armii Krajowej, 1 Maja, Mickiewicza, Małeckich: Park miejski, dawniej park księżnej Luizy. Ozdobiony zabytkową fontanną, ozdobnymi lamperkami i ławkami. W parku, w jego południowej części znajduje się pomnik Michała Kajki (1858-1940) - ludowego poety mazurskiego; w północnej pomnik poświęcony Poległym za Wolną i Niezawisłą Polskę.

Park miejski w Elku, fot. Urząd Miasta Elku.

Cmentarze

- **Cmentarz ewangelicki**, ob. komunalny oraz cmentarz wojenny, ul. Cmentarna: położony w południowo-wschodniej części miasta, rozmieszczony na planie nieregularnego wieloboku, przeciętego na dwie części, północną i południową, ulicą Cmentarną przebiegającą ze wschodu na zachód. Powierzchnia ogólna cmentarza ok. 11 ha, w tym kwatery wojskowej ok. 0,4 ha. Cmentarz ogrodzony murem i parkanem metalowym z murowaną bramą w części północno-zachodniej. Układ całości, kwater i mogił czytelny. Osie cmentarza wyznaczają aleje o przebiegu wschód – zachód i prostopadłe do nich alejki. W północno – zachodniej części cmentarza, w pobliżu bramy głównej znajduje się murowane z cegły mauzoleum księży katolickich. Kaplica zlokalizowana jest w środkowej części cmentarza, na północ od ulicy Cmentarnej. W północno wschodniej części cmentarza, na południe od ulicy

Cmentarnej znajduje się wojskowa część cmentarza z umieszczonym centralnie obeliskiem. W tej części cmentarza znajdują się mogiły żołnierzy niemieckich (177 mogił), rosyjskich (234 mogiły) i jednego żołnierza francuskiego, poległych i zmarłych w czasie I wojny światowej; mogiły żołnierzy i policjantów niemieckich z okresu międzywojennego, a także mogiły żołnierzy polskich poległych w czasie kampanii wrześniowej w 1939 r. i w drugiej połowie lat 40-tych XX w.

Wojenna część cmentarza komunalnego przy ul. Cmentarnej, fot. M. Karczewska

- **Cmentarz katolicki i wojenny**, ul. Piękna: założony w 2 połowie XIX w., zlokalizowany przy ul. Pięknej, założony na planie trójkąta z bramą od strony wschodniej. Powierzchnia cmentarza około 0,15 ha. Układ całości oraz kwater i mogił czytelny. Układ grobów rzędowy, wzdłuż linii północny zachód – południowy wschód. Najstarszy zachowany nagrobek: krzyż żeliwny z 1888 r. Mogiły w opaskach betonowych. Część kwater rodzinnych w ogrodzeniach wspartych na betonowych słupkach, jedna kwatera z ogrodzeniem kowalskiej roboty. Nagrobki betonowe, lastrykowe i kamienne oraz pojedyncze krzyże żeliwne. W północnej części cmentarza

groby dwóch żołnierzy niemieckich z czasów I wojny światowej, poległych w 1914 i 1915 r. Starodrzew - nasadzenie szpalerowe wzdłuż ogrodzenia: lipa, klon i kasztanowiec.

Krzyż żeliwny z 1885 roku z cmentarza katolickiego przy ul. Pięknej, fot. M. Karczewska

OBIEKTY ZABYTKOWE OBJĘTE OCHRONĄ PRAWNĄ POPRZEZ WPIS DO REJESTRU ZABYTKÓW WOJEWÓDZTWA WARMIŃSKO-MAZURSKIEGO			
Ulica, nr domu	Obiekt	Datowanie	Nr rejestru zabytków
---	układ urbanistyczny części miasta	początek XV w.	A-180 z 8.11.1956 r. oraz z 20.02.1979 r.
---	Ełcka Kolej Dojazdowa (Ełcka Kolej Wąskotorowa) – przestrzenny układ komunikacyjny	1910 – 1918 r.	A-3194 z 30.09.1991 r.
3 Maja 8	kościół baptystów	1907 – 1908 r.	A-2762 z 10.03.1989 r.
3 Maja 10	kamienica murowana, ob. budynek Kurii Biskupiej	około 1905 – 1910 r.	A-3702 z 8.06.1994 r.
3 Maja 11	kamienica murowana, ob. budynek mieszkalno-handlowy	około 1905 - 1910 r.	A-4543 z 14.02.2011 r.
11 Listopada 2	wodociągowa wieża ciśnień, ob. siedziba Muzeum Kropli Wody	1895 r.	A-3716 z 12.08.1994 r.
11 Listopada	cmentarz wojenny z czasów I wojny światowej	lata 20. XX w. (założenie cmentarza)	A-3572 z 5.10.1993 r.
Armii Krajowej 10	budynek mieszkalny, ob. mieszkalno-usługowy	początek XX w.	A-3039 z 30.03.1990 r.
Armii Krajowej 16	bryła budynku sali sportowej	1909 r.	A-4486 z 5.12.2007 r.
Armii Krajowej 20	budynek mieszkalny, ob. mieszkalno-usługowy	początek XX w.	A-3038 z 30.03.1990 r.
Armii Krajowej 21	kamienica murowana, ob. budynek mieszkalno-	1919 r.	A-3037 z 30.03.1990 r.

	biurowy		
Armii Krajowej 23	kamienica murowana, ob. budynek mieszkalno-usługowy	1907 r.	A-3036 z 30.03.1990 r.
Armii Krajowej 25	kamienica murowana	początek XX w.	A-3040 z 30.03.1990 r.
Armii Krajowej	park miejski (położony między ulicami: Armii Krajowej, 3 Maja, Mickiewicza, Małeckich)	początek XX w.	A-2578 z 10.11.1988 r.
Chopina 2 / Armii Krajowej 18	zespół kamienic wraz z terenem działki	początek XX w.	A-4478 z 1.10.2007 r.
Chopina 12	kamienica murowana, ob. budynek mieszkalno-handlowy	1904 r.	A-3567 z 24.09.1993 r.
Cmentarna	cmentarz ewangelicki i wojenny, ob. komunalny i wojenny	połowa XIX w.	A-2617 z 11.01.1989 r.
Kajki	cmentarz wojenny z czasów I wojny światowej	1914 – 1915 r.	A-3555 z 23.08.1993 r.
Kościuszki 9	budynek mieszkalny, murowany, ob. siedziba Wyższego Seminarium Duchownego	1. ćwierć XX w.	A-3703 z 8.06.1994 r.
Kościuszki 16	kościół rzymskokatolicki parafialny p.w. św. Wojciecha	1853 r., przebudowany w 1895 r.	A-1842 z 23.02.1987 r.
Małeckich 4	kamienica murowana, ob. siedziba Sądu Rejonowego	1911 r.	A-3811 z 16.03.1995 r.
Mickiewicza 11	budynek mieszkalny, murowany, ob. siedziba Wojewódzkiego Urzędu	2. połowa XIX w.	A-4114 z 24.05.1999 r.

	Ochrony Zabytków		
Mickiewicza 12	kamienica murowana	przełom XIX i XX w.	A-4556 z 8.03.2011 r.
Piękna	cmentarz rzymskokatolicki, dawny	2. połowa XIX w.	A-3573 z 5.10.1993 r.
Piłsudskiego 2	budynek szkoły muzycznej, ob. budynek administracyjny Urzędu Miasta	początek lat 20. XX w.	A-3566 z 24.09.1993 r.
Wąski Tor / Sportowa 1	parowozownia w zespole parowozowni normalnotorowej	1918 – 1944 r.	A-3765 z 10.11.1994 r.
Wąski Tor / Sportowa 1	obrotnica w zespole parowozowni normalnotorowej	1906 – 1920 r.	A-3765 z 10.11.1994 r.
Wąski Tor / Sportowa 1	skład węgla z podnośnikiem Kutruffa w zespole parowozowni normalnotorowej	1906 – 1920 r.	A-3765 z 10.11.1994 r.
Wąski Tor / Sportowa 1	stacja nawadniania z żurawiem produkcji litewskiej w zespole parowozowni normalnotorowej	1942 r.	A-3765 z 10.11.1994 r.
Wąski Tor / Sportowa 1	wieża wodna w zespole parowozowni normalnotorowej	1906 – 1920 r.	A-3765 z 10.11.1994 r.
Sportowa 13	budynek mieszkalny w zespole parowozowni normalnotorowej	1906 – 1920 r.	A-3765 z 10.11.1994 r.
Wąski Tor / Sportowa 1	budynek gospodarczy w zespole parowozowni normalnotorowej	1906 – 1920 r.	A-3765 z 10.11.1994 r.

Wąski Tor / Sportowa 1	noclegownia w zespole parowozowni normalnotorowej	1906 – 1920 r.	A-3765 z 10.11.1994 r.
Wąski Tor / Sportowa 1	pompownia w zespole parowozowni normalnotorowej	1906 – 1920 r.	A-3765 z 10.11.1994 r.
Wąski Tor / Sportowa 1	budynek stacyjny główny w zespole wąskotorowej stacji głównej	około 1913 r.	A-3765 z 10.11.1994 r.
Wąski Tor / Sportowa 1	parowozownia w zespole wąskotorowej stacji głównej	około 1913 r.	A-3765 z 10.11.1994 r.
Wąski Tor / Sportowa 1	warsztat pomocniczy w zespole wąskotorowej stacji głównej	około 1913 r.	A-3765 z 10.11.1994 r.
Wąski Tor / Sportowa 1	dźwig obrotowy w zespole wąskotorowej stacji głównej	około 1913 r.	A-3765 z 10.11.1994 r.
Wąski Tor / Sportowa 1	kanal remontowy w zespole wąskotorowej stacji głównej	około 1913 r.	A-3765 z 10.11.1994 r.
Wąski Tor / Sportowa 1	skład węgla w zespole wąskotorowej stacji głównej	około 1913 r.	A-3765 z 10.11.1994 r.
Wąski Tor / Sportowa 1	piwnica w zespole wąskotorowej stacji głównej	około 1913 r.	A-3765 z 10.11.1994 r.
Wąski Tor / Sportowa 1	stacja paliw w zespole wąskotorowej stacji głównej	około 1913 r.	A-3765 z 10.11.1994 r.
Wąski Tor / Sportowa 1	magazyn stacyjny w zespole wąskotorowej stacji głównej	około 1913 r.	A-3765 z 10.11.1994 r.

Wąski Tor / Sportowa 1	wyjscie do miasta w zespole wąskotorowej stacji głównej	około 1913 r.	A-3765 z 10.11.1994 r.
Wojska Polskiego 15	kamienica murowana, ob. budynek mieszkalno-usługowy	1935 r.	A-3195 z 1.10.1991 r.
Wojska Polskiego 34	kościół ewangelicki, ob. rzymskokatolicki, parafialny p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa	1847 – 1850 r., odbudowany 1920 – 1925 r.	A-1863 z 25.02.1987 r.
Wojska Polskiego 57	kamienica murowana, ob. budynek mieszkalno-usługowy	1915 – 1925 r.	A-3937 z 5.12.1996 r.
Zamkowa	budynek zamku krzyżackiego, ob. w przebudowie	XVI – XIX w.	A-3192 z 12.09.1991 r.
Zamkowa	budynek więzienny w zespole zamkowym, ob. w przebudowie	około 1888 r.	A-3192 z 12.09.1991 r.
Zamkowa	most drogowy nad Jez. Elckim	1913 r.	A-3193 z 12.09.1991 r.
Zamkowa 13	budynek mieszkalny, murowano-drewniany	1919 r.	A-3718 z 12.08.1994 r.

7.3. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Ewidencja zabytków miasta Elku, poza zabytkami wpisanymi do rejestru zabytków, obejmuje także obiekty nierejestrowe. W przewadze są to zabytki budownictwa murowanego w typie miejskim (budynki mieszkalne), obiekty użyteczności publicznej oraz sakralne.

Obiekty zabytkowe chronione poprzez ujęcie ich w gminnej ewidencji zabytków Miasta Elku		
Ulica, nr domu	Obiekt	Datowanie
3 Maja 4	kamienica murowana, ob. budynek mieszkalno-handlowy	2. połowa XIX w.
3 Maja 5	kamienica murowana	2. połowa XIX w.
3 Maja 6	kamienica murowana	około 1905 - 1910 r.
3 Maja 7	kamienica murowana	1. ćwierć XX w.
3 Maja 9	kamienica murowana, ob. budynek mieszkalno-biurowy	około 1905 - 1910 r.
11 Listopada 24	budynek Seminarium Pedagogicznego, ob. budynek szkolny Zespołu Szkół nr 1 im. Jędrzeja Śniadeckiego	1907 r.
Armii Krajowej 1	budynek szkolny, ob. budynek Zespołu Szkół Mechaniczno-Elektrycznych	1859 r.
Armii Krajowej 3	budynek mieszkalny, ob. administracyjny (Urząd Gminy Elku)	1. dekada XX w.
Armii Krajowej 4	budynek mieszkalny, ob. przedszkole	początek XX w.
Armii Krajowej 6	kamienica murowana	początek XX w.
Armii Krajowej 7	budynek mieszkalny, ob.	około 1927 r.

	mieszkalno-usługowy	
Armii Krajowej 8	kamienica murowana, ob. budynek mieszkalno-usługowy	1915 – 1925 r.
Armii Krajowej 11	kamienica murowana, ob. budynek mieszkalno-usługowy	1911 r.
Armii Krajowej 13	kamienica murowana, ob. budynek mieszkalno-usługowy	przełom XIX/XX w.
Armii Krajowej 15	kamienica murowana, ob. budynek mieszkalno-usługowy	przełom XIX/XX w.
Armii Krajowej 17	kamienica murowana, ob. budynek mieszkalno-usługowy	początek XX w.
Armii Krajowej 24	budynek użyteczności publicznej, ob. biurowy	początek XX w.
Armii Krajowej 28	budynek mieszkalny, ob. handlowy	1915 r.
Armii Krajowej 30	kamienica murowana, ob. budynek mieszkalno-usługowy	początek XX w.
Armii Krajowej 33	kamienica murowana, ob. budynek mieszkalno-biurowy	1909 r.
Armii Krajowej 35	kamienica murowana	przełom XIX/XX w.
Armii Krajowej 37	kamienica murowana	przełom XIX/XX w.
Armii Krajowej 38	budynek mieszkalny, murowany, ob. mieszkalno-usługowy	pierwsze dziesięciolecie XX w.
Armii Krajowej 39	budynek gospodarczy, ob. handlowo-usługowo-gospodarczy	koniec XIX – początek XX w.
Armii Krajowej 40	kamienica murowana, ob. budynek mieszkalno-usługowy	przełom XIX/XX w.
Armii Krajowej 42	kamienica murowana, ob. budynek	1911 r.

	mieszkalno-usługowy	
Armii Krajowej 56	kamienica murowana, ob. budynek mieszkalno-usługowy	przełom XIX/XX w.
Chopina 1	budynek użytkowy, obecnie budynek Poczty Polskiej	1881 r.
Chopina 3	kamienica murowana, ob. budynek mieszkalno-usługowy	przełom XIX i XX w.
Chopina 4	kamienica murowana, ob. budynek mieszkalno-usługowy	1911 r.
Chopina 8	budynek mieszkalny, murowany	lata 20-30. XX w.
Chopina 9	budynek mieszkalny, ob. mieszkalno-usługowy	lata 90. XIX w.
Chopina 11	budynek mieszkalny, murowany, ob. mieszkalno-usługowy	początek XX w.
Chopina 11A	budynek mieszkalny, murowany	koniec XIX – początek XX w.
Chopina 13	budynek mieszkalny, murowany	początek XX w.
Chopina 14	kamienica murowana, ob. budynek mieszkalno-usługowy	początek XX w.
Chopina 15	budynek mieszkalny, ob. budynek Narodowego Funduszu Zdrowia	przełom XIX i XX w.
Chopina 17	budynek mieszkalny, murowany	1916 r.
Chopina 19	budynek mieszkalny, murowany	przełom XIX i XX w.
Chopina 21	kamienica murowana	1902 r.
Chopina 23	kamienica murowana, ob. budynek mieszkalno-usługowy	początek XX w.

Czarna 1	kamienica murowana, ob. budynek mieszkalno-usługowy	początek XX w.
Dąbrowskiego 18	magazyn murowany w zespole koszar piechoty, ob. nieużytkowany	1884 r.
Dąbrowskiego 19	budynek mieszkalny, murowany, ob. mieszkalno-biurowy	1908 r.
Dąbrowskiego	dworzec w zespole stacji kolejowej	lata 70. XIX w.
Dąbrowskiego	budynek biurowy, murowany w zespole stacji kolejowej	lata 70. XIX w.
Dąbrowskiego	magazyn spedycji, murowano-drewniany w zespole stacji kolejowej	lata 70. XIX w.
Dąbrowskiego	szalet murowano-drewniany w zespole stacji kolejowej	lata 70. XIX w.
Gdańska 1/3	budynek mieszkalny, murowany, ob. mieszkalno-usługowy	lata 20. XX w.
Gdańska 1A	budynek mieszkalny, murowany	lata 20. XX w.
Gdańska 2	budynek mieszkalny, murowany	początek XX w.
Gdańska 5/5A/5B	budynek mieszkalny, murowany, ob. mieszkalno-usługowy	lata 20. XX w.
Gdańska 7/9	budynek mieszkalny, murowany	okres międzywojenny XX w.
Gdańska 16	kamienica murowana	koniec XIX – początek XX w.
Gdańska 18	kamienica murowana	koniec XIX – początek XX w.
Gdańska 20	kamienica murowana	koniec XIX – początek

		XX w.
Gdańska 22/24	kamienica murowana, ob. budynek mieszkalno-usługowy	pierwsza dekada XX w.
Gdańska 40	budynek administracyjny w zespole rzeźni miejskiej, ob. budynek mieszkalny	1907 r.
Gdańska 40	budynek rzeźni miejskiej, ob. budynek handlowy	1907 r.
Gdańska 40	chłodnia w zespole rzeźni miejskiej, ob. magazyn	1907 r.
Gdańska 40	budynek sanitarny w zespole rzeźni miejskiej, ob. magazyn	1907 r.
Gdańska 40	przechowalnia zwierząt w zespole rzeźni miejskiej, ob. magazyn	1907 r.
Gdańska 40	sklep w zespole rzeźni miejskiej, ob. budynek handlowy	1907 r.
Grajewska 2	budynek mieszkalny, ob. nieużytkowany, położony w pasie drogowym	początek XX w.
Grajewska 6	budynek mieszkalny, murowany	początek XX w.
Grajewska 7	budynek mieszkalny, murowany	1911 r.
Grajewska 8	budynek mieszkalny, murowany	pierwsza dekada XX w.
Grajewska	cmentarz ewangelicki, dawny	XIX w.
Kajki 2	budynek szkolny, ob. budynek Zespołu Szkół nr 6 im. Macieja Rataja	lata 20. XX w.
Kajki 6	budynek mieszkalny, murowany, ob. biurowy	koniec XIX – początek XX w.

Kajki 8	budynek mieszkalny, ob. Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna	koniec XIX – początek XX w.
Kajki 10	budynek mieszkalny, ob. biurowy	koniec XIX – początek XX w.
Kilińskiego	cmentarz wyznawców judaizmu, dawny, zatarty napowierzchniowo, ob. teren rekreacyjny	1837 r.
Kilińskiego	cmentarz epidemiczny, dawny, ob. teren rekreacyjny	XIX w.
Kolejowa 15	budynek mieszkalny, murowany	koniec XIX – początek XX w.
Kolejowa 17	budynek mieszkalny, murowany	początek XX w.
Kolejowa 22	budynek mieszkalny, murowany	początek XX w.
Kolejowa 23	dróżniczówka murowana, ob. budynek mieszkalny	1910 – 1918 r.
Kolejowa 26	budynek mieszkalny, murowany	lata 20-30. XX w.
Kolejowa 27	budynek mieszkalny, murowany	koniec XIX – początek XX w.
Kolejowa 28	budynek mieszkalny, murowany	koniec XIX – początek XX w.
Kolejowa 29	dróżniczówka murowana, ob. budynek mieszkalny	lata 70. XIX w.
Kolejowa	aleja przydrożna w ciągu drogi powiatowej nr 1872N – ul. Kolejowa	początek XX w.
Kolejowa	zbiorowa mogiła żołnierzy niemieckich z czasów I wojny światowej	1914 r.

Konopnickiej 3	budynek mieszkalny, murowany, ob. budynek użyteczności publicznej	1925 r.
Kościuszki 4	budynek mieszkalny, murowany	1915 – 1925 r.
Kościuszki 5	kamienica murowana, ob. budynek mieszkalno-usługowy	przełom XIX i XX w.
Kościuszki 6	kamienica murowana, ob. budynek mieszkalno-usługowy	1915 – 1925 r.
Kościuszki 7	kamienica murowana	1912 r.
Kościuszki 11	kamienica murowana	początek XX w.
Kościuszki 13	kamienica murowana	1903 r.
Kościuszki 15	kamienica murowana, ob. budynek mieszkalno - usługowy	lata 20. XX w.
Kościuszki 17	budynek mieszkalny, murowany, ob. mieszkalno-usługowy	lata 20-30. XX w.
Kościuszki 18	budynek mieszkalny, murowany	początek XX w.
Kościuszki 19	budynek biurowy, murowany w zespole koszar piechoty, ob. budynek usługowy	1884 r.
Kościuszki 19A	budynek warsztatów, murowany w zespole koszar piechoty, ob. budynek gospodarczy	1884 r.
Kościuszki 20	kamienica murowana, ob. budynek mieszkalno-usługowy	początek XX w.
Kościuszki 21	budynek koszarowy, murowany w zespole koszar piechoty, ob. budynek Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego	1884 r.

Kościuszki 23	budynek administracyjny, murowany w zespole koszar piechoty, ob. budynek Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego	1884 r.
Kościuszki 25	budynek koszarowy, murowany w zespole koszar piechoty, ob. budynek Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego	1884 r.
Kościuszki 26	budynek koszarowy, murowany w zespole koszar piechoty, ob. budynek mieszkalno – usługowy	1884 r.
Kościuszki 26A	budynek gospodarczy, murowany w zespole koszar piechoty, ob. budynek handlowy	1884 r.
Kościuszki 26A	budynek magazynu, murowany w zespole koszar piechoty, ob. budynek handlowy	1884 r.
Kościuszki 27	budynek biurowy, murowany w zespole koszar piechoty, ob. budynek noclegowni prowadzony przez Caritas	1884 r.
Kościuszki 28	koszarowiec murowany w zespole koszar piechoty, ob. administracyjny (nieużytkowany)	1884 r.
Kościuszki 28B	budynek biurowy, murowany w zespole koszar piechoty, ob. biurowy	1884 r.
Kościuszki 31	budynek żandarmerii, murowano-drewniany w zespole koszar piechoty, ob. budynek nieużytkowany	1884 r.

Kościuszki 33	budynek aresztu, murowano-drewniany w zespole koszar piechoty, ob. budynek usługowy	1884 r.
Kościuszki bn	budynek gospodarczy, murowany w zespole koszar piechoty, ob. budynek gospodarczo-usługowy	1884 r.
Kościuszki bn	budynek koszarowy, murowany w zespole koszar piechoty, ob. budynek Wojskowej Stacji Krwiodawstwa i Krwiolecznictwa	1884 r.
Kościuszki bn	budynek szpitalny, murowano-drewniany w zespole koszar piechoty, ob. nieużytkowany	1884 r.
Kościuszki bn	budynek gospodarczy, murowany w zespole koszar piechoty, ob. nieużytkowany	1884 r.
Kościuszki	mogiła wojenna żołnierzy niemieckich i rosyjskich z czasów I wojny światowej	1914 r.
Kościuszki bn	budynek biurowy, murowany w zespole koszar piechoty, ob. przychodnia wojskowa	1884 r.
Kościuszki bn	magazyn murowany w zespole koszar piechoty, ob. budynek handlowy	1881 r.
Leśna 11	budynek mieszkalny, murowany	1939 r.
Magazynowa 6	zespół budynków piekarni, murowany, ob. budynki usługowo-handlowe	koniec XIX – początek XX w.
Małeckich 1	budynek sądu, murowany, ob. budynek szkolny (Gimnazjum nr 1	1877 r.

	i Szkoła Podstawowa nr 2 im. I Dywizji Tadeusza Kościuszki)	
Małeckich 2	kamienica murowana, ob. budynek mieszkalno-biurowy	ok. 1910 r.
Małeckich 3	kamienica murowana, ob. budynek mieszkalno-biurowy	1905 – 1915 r.
Mickiewicza 5	budynek mieszkalny, murowany	koniec XIX – początek XX w.
Mickiewicza 9	kamienica murowana	1902 r.
Mickiewicza 13	budynek mieszkalny, murowany	przełom XIX i XX w.
Mickiewicza 14	kamienica murowana	1896 r.
Mickiewicza 16	kamienica murowana	przełom XIX i XX w.
Mickiewicza 18	kamienica murowana	1905 r.
Mickiewicza 19	szpital miejski, ob. w przebudowie na centrum handlowe	początek XX w.
Mickiewicza 21	kamienica murowana, ob. budynek mieszkalno-usługowy	początek XX w.
Mickiewicza 22	kamienica murowana	początek XX w.
Mickiewicza 24 / Orzeszkowej 2	kamienica murowana	początek XX w.
Mickiewicza 26 / Orzeszkowej 1	kamienica murowana	około 1905 r.
Mickiewicza 28	kamienica murowana	przełom XIX i XX w.
Mickiewicza 30/32	kamienica murowana	początek XX w.
Mickiewicza 36	kamienica murowana	przełom XIX i XX w.

Mickiewicza 37	kamienica murowana	początek XX w.
Mickiewicza 38	kamienica murowana	początek XX w.
Mickiewicza 39	kamienica murowana	początek XX w.
Mickiewicza 39A	oficyna murowana	początek XX w.
Mickiewicza 40	budynek użyteczności publicznej, murowany, ob. budynek Wojskowej Komendy Uzuppełnień	koniec XIX – początek XX w.
Mickiewicza 42	magazyn murowany, ob. budynek usługowy	koniec XIX w.
Moniuszki 1	kamienica murowana	lata 20-30. XX w.
Moniuszki 3	budynek mieszkalny, murowany, ob. mieszkalno-usługowy	lata 20-30. XX w.
Moniuszki 5	budynek mieszkalny, murowany	początek XX w.
Moniuszki 7	budynek mieszkalny, murowany	początek XX w.
Moniuszki 8	budynek mieszkalny, murowany	początek XX w.
Moniuszki 10	budynek mieszkalny, murowany	początek XX w.
Moniuszki 12	budynek mieszkalny, murowany	początek XX w.
Moniuszki 13/15	budynek mieszkalny, murowany	lata 20-30. XX w.
Moniuszki 14	budynek mieszkalny, murowany	lata 20-30. XX w.
Moniuszki 16	budynek mieszkalny, murowany, ob. budynek biurowy	lata 20-30. XX w.
Moniuszki 17/19	budynek mieszkalny, murowany	lata 20-30. XX w.
Moniuszki 18	kamienica murowana	lata 20-30. XX w.

Nadjeziorna 1	kamienica murowana	początek XX w.
Orzeszkowej 3	kamienica murowana	początek XX w.
Orzeszkowej 5	kamienica murowana	początek XX w.
Orzeszkowej 10	kamienica murowana	ok. 1910 r.
Orzeszkowej 12	kamienica murowana, ob. budynek mieszkalno-usługowy	początek XX w.
Orzeszkowej 13	kamienica murowana, ob. budynek mieszkalno-usługowy	początek XX w.
Orzeszkowej 14	kamienica murowana	początek XX w.
Orzeszkowej 15	kamienica murowana, ob. budynek mieszkalno-usługowy	początek XX w.
Orzeszkowej 15A	kamienica murowana	początek XX w.
Orzeszkowej 16/18	kamienica murowana	początek XX w.
Orzeszkowej 17	kamienica murowana, ob. budynek mieszkalno-usługowy	początek XX w.
Orzeszkowej 19	kamienica murowana, ob. budynek mieszkalno-usługowy	początek XX w.
Orzeszkowej 21/23	budynek gospodarczy, murowany w zespole koszar piechoty, ob. budynek handlowo-usługowy	1884 r.
Orzeszkowej 21A	budynek gospodarczy, murowany w zespole koszar piechoty, ob. hotel	1884 r.
Orzeszkowej 22	kamienica murowana	początek XX w.
Orzeszkowej 24	kamienica murowana	1910 r.

Orzeszkowej 28/30/32	budynek mieszkalny, murowany, ob. mieszkalno-usługowy	lata 20-30. XX w.
Piłsudskiego 3	budynek szkoły dla dziewcząt, ob. budynek szkolny I Liceum Ogólnokształcącego im. Stefana Żeromskiego	1905 r.
Piłsudskiego 4	budynek użyteczności publicznej, murowany, ob. budynek administracyjny Urzędu Miasta	1913 r.
Piłsudskiego 5	budynek mieszkalny, murowany, ob. budynek administracyjny	lata 20. XX w.
Piłsudskiego 6	budynek mieszkalny, murowany, ob. budynek administracyjny Urzędu Miasta	około 1918 – 1919 r.
Piłsudskiego 7	budynek mieszkalny	początek XX w.
Piłsudskiego 10	budynek mieszkalny, murowany, ob. budynek administracyjny	lata 20. XX w.
Piłsudskiego 11/11A	budynek mieszkalny, murowany, ob. mieszkalno-usługowy	początek XX w.
Pułaskiego	budynek przepompowni ścieków	początek XX w.
Słowackiego 1	kamienica murowana	lata 20-30. XX w.
Słowackiego 4	kamienica murowana	1915 – 1925 r.
Słowackiego 6	kamienica murowana, ob. budynek mieszkalno-usługowy	przełom XIX i XX w.
Słowackiego 9	budynek mieszkalny, murowany	1915 – 1925 r.
Słowackiego 16	kamienica murowana, ob. budynek mieszkalno- usługowy	1915 – 1925 r.

Słowackiego 20	budynek mieszkalny, murowany	lata 20. XX w.
Słowackiego 23	budynek mieszkalny, murowany, ob. mieszkalno-usługowy	początek XX w.
Słowackiego 26	zespół sakralno-mieszkalny kościół ewangelicko- metodystyczny	przełom XIX i XX w.
Stary Rynek 4	budynek mieszkalny, murowany	lata 20-30. XX w.
Szkolna 9 A,B,C,D	budynek mieszkalny, murowany	lata 20-30. XX w.
Wawelska 1	kamienica murowana, ob. budynek mieszkalno-usługowy	koniec XIX - początek XX w.
Wawelska 2	kamienica murowana	około 1910 r.
Wawelska 4	kamienica murowana	około 1910 r.
Wawelska 5	kamienica murowana	lata 20-30. XX w.
Wawelska 6	kamienica murowana	przełom XIX i XX w.
Wawelska 8	kamienica murowana	lata 20. XX w.
Wawelska 10	kamienica murowana	lata 20-30. XX w.
Wawelska 12	kamienica murowana	lata 20-30. XX w.
Wawelska 14/16 – róg Mickiewicza 33	budynek mieszkalny, murowany	lata 20-30. XX w.
Wawelska 17/19/21/23	kamienica murowana	lata 20-30. XX w.
Wawelska 18/20	kamienica murowana	lata 20-30. XX w.
Wojska Polskiego 1	kamienica murowana, ob. budynek mieszkalno-usługowy	około 1911 r.
Wojska Polskiego 3	kamienica murowana, ob. budynek	XIX w.

	mieszkalno-usługowy	
Wojska Polskiego 5	kamienica murowana	lata 20-30. XX w.
Wojska Polskiego 7	kamienica murowana, ob. budynek mieszkalno-biurowy	początek XX w.
Wojska Polskiego 9	budynek mieszkalny, murowany, ob. mieszkalno-usługowy	początek XX w.
Wojska Polskiego 10	kamienica murowana, ob. budynek mieszkalno-usługowy	początek XX w.
Wojska Polskiego 11	kamienica murowana, ob. budynek biurowo-usługowy	2. połowa XIX w.
Wojska Polskiego 13	kamienica murowana, ob. budynek mieszkalno-usługowy	2. połowa XIX w.
Wojska Polskiego 14	kamienica murowana, ob. budynek mieszkalno-usługowy	początek XX w.
Wojska Polskiego 16	budynek mieszkalny, murowany, ob. handlowo-usługowy	początek XX w.
Wojska Polskiego 17	kamienica murowana, ob. budynek mieszkalno-usługowy	1915 – 1925 r.
Wojska Polskiego 18	kamienica murowana, ob. budynek mieszkalno-usługowy	XIX w.
Wojska Polskiego 19	kamienica murowana, ob. budynek mieszkalno-usługowy	1915 – 1925 r.
Wojska Polskiego 20	kamienica murowana, ob. budynek mieszkalno-usługowy	początek XX w.
Wojska Polskiego 23A,B	budynek mieszkalny, murowany, ob. handlowo-usługowy	koniec XIX w.
Wojska Polskiego 25	kamienica murowana, ob. budynek mieszkalno-usługowy	XIX w.

Wojska Polskiego 26	kamienica murowana, ob. budynek handlowo-usługowy Galeria Centrum	2. połowa XIX w.
Wojska Polskiego 27	kamienica murowana, ob. budynek mieszkalno-usługowy	XIX w.
Wojska Polskiego 28	budynek mieszkalny, murowany, ob. handlowo-usługowy	lata 20-30. XX w.
Wojska Polskiego 28	magazyn murowano-drewniany	początek XX w.
Wojska Polskiego 32	kamienica murowana, ob. budynek mieszkalno-usługowy	1915 – 1925 r.
Wojska Polskiego 33	kamienica murowana, ob. budynek mieszkalno-usługowy	początek XX w.
Wojska Polskiego 35	budynek mieszkalny, murowany, ob. mieszkalno-usługowy	XIX w.
Wojska Polskiego 37	budynek mieszkalny, murowany, ob. mieszkalno-usługowy	początek XX w.
Wojska Polskiego 38	kamienica murowana, ob. budynek mieszkalno-usługowy	początek XX w.
Wojska Polskiego 42	kamienica murowana, ob. budynek mieszkalno-usługowy	początek XX w.
Wojska Polskiego 48	budynek mieszkalny, murowany, ob. mieszkalno-usługowy	XIX w.
Wojska Polskiego 51	budynek mieszkalny, murowany, ob. mieszkalno-usługowy	początek XX w.
Wojska Polskiego 52	budynek mieszkalny, murowany, ob. usługowy	XIX w.
Wojska Polskiego 55	kamienica murowana, ob. budynek mieszkalno-usługowy	1935 r.

Wojska Polskiego 61	kamienica murowana, ob. budynek mieszkalno- usługowy	1915 – 1925 r.
Wojska Polskiego 63	kamienica murowana, ob. budynek mieszkalno-usługowy	1915 – 1925 r.
Wojska Polskiego 65	kamienica murowana, ob. budynek usługowy i hotel	przełom XIX i XX w.
Wojska Polskiego 69	kamienica murowana, ob. budynek mieszkalno-usługowy	1925 r.
Zamkowa 3	budynek mieszkalny, murowano-drewniany	ok. XVI w., przebudowany w 2. połowie XIX w.
Zamkowa 5	budynek mieszkalny, murowany	koniec XIX – początek XX w.
Zamkowa 7	budynek mieszkalny, murowany	koniec XIX – początek XX w.
Zamkowa 7	budynek gospodarczy, murowany	koniec XIX – początek XX w.
Zamkowa	aleja przydrożna w ciągu drogi powiatowej nr 1864N – ul. Zamkowa na odcinku w bezpośrednim sąsiedztwie zamku	początek XX w.
Żeromskiego 2	kamienica murowana, ob. budynek mieszkalno-usługowy	początek XX w.
Żeromskiego 6	kamienica murowana	początek XX w.

7.4. Zabytki archeologiczne

Na terenie miasta Elku znajduje się szesnaście stanowisk archeologicznych, w tym jedno stanowisko archeologiczne objęte ochroną prawną:

Stanowiska archeologiczne objęte ochroną poprzez włączenie do wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków				
L.p.	Miejscowość	Nr obszaru AZP	Nr stan. w miejscowości	Nr stan. na obszarze
1.	Elk	23-79	7	5
2.	Elk	23-79	8	6
3.	Elk	23-79	9	7
4.	Elk	23-79	10	8
5.	Elk	22-79	11	51
6.	Elk	22-79	12	52
7.	Elk	22-79	13	53
8.	Elk	22-79	14	54
9.	Elk	22-79	15	57
10.	Elk	22-79	16	58
11.	Elk	23-79	17	9
12.	Elk	23-79	18	21
13.	Elk	23-79	19	22
14.	Elk	23-79	20	40
15.	Elk	23-79	21	41
16.	Elk	23-79	22	42

8. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO MIASTA EŁK.

ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ

W wyniku weryfikacji danych archiwalnych i waloryzacji zabytków nieruchomych wykonanej podczas sporządzania gminnej ewidencji zabytków, stwierdzono, iż na terenie miasta Elku przeważają zabytki budownictwa murowanego, mieszkalnego. W gminnej ewidencji zabytków ujęte zostały obiekty o niezatartych cechach zabytkowych. Należy podkreślić, że na terenie Elku, liczba obiektów o całkowicie zatartych cechach zabytkowych nie była duża w porównaniu z innymi gminami miejskimi i wiejskimi regionu. Do najczęstszych działań uszkadzających obiekty zabytkowe należą niefachowo prowadzone modernizacje i remonty – rozbudowy zmieniające bryłę budynku, wymiana stolarki okiennej i drzwiowej, często powiązana ze zmianą kształtu otworów, zmiany pokrycia dachów. Uszczerbek pod tym względem jest tym większy, iż właśnie charakterystyczne budownictwo stanowi o odrębności kulturowej tego terenu.

Obiekty sakralne zachowane są w dobrym stanie, na bieżąco remontowane, zaś wszelkie działania przy zabytkach są uzgadniane i akceptowane przez Warmińsko-Mazurskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Tabela 1. Analiza SWOT dla terenu miasta Elk

SILNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none">- atrakcyjna lokalizacja miasta;- funkcja miasta jako stolicy regionu, co przekłada się na zainteresowanie władz samorządowych różnych szczebli;- dobrze utrzymane zabytkowe zespoły sakralne i budynki użyteczności publicznej;- postrzeganie miasta jako atrakcyjnego produktu turystycznego, zarówno dzięki substancji zabytkowej, jak też walorom krajobrazowym;- korzystne wkomponowanie stref przyjeziornych w funkcjonowanie miasta;- uwzględnienie zagadnień dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego w dokumentach strategicznych i planistycznych miasta;- pozytywne nastawienie władz miasta i regionu oraz mediów do zagadnień związanych z dziedzictwem kulturowym;- stosunkowo duża ilość obiektów wpisanych do rejestru zabytków;- funkcjonowanie gminnej ewidencji zabytków;- funkcjonowanie biura Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;- wyjątkowe zespoły przestrzenne Elckiej Kolei Wąskotorowej oraz koszar piechoty oraz liczne obiekty cmentarnictwa wojennego z czasów I wojny światowej;- znaczna aktywność władz miasta w pozyskiwaniu funduszy ze źródeł zewnętrznych;- duży potencjał organizacji pozarządowych;- duża liczba zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych, w tym w zakresie edukacji artystycznej, kulturowej, historycznej, ekologicznej;- adaptacja zdegradowanych budynków pod cele gospodarcze i społeczne;- środki przeznaczane z budżetu miasta na prace i roboty budowlane przy zabytkach.	<ul style="list-style-type: none">- nowa zabudowa nienawiązująca do pierwotnego układu zabudowy (brak harmonii);- średni lub zły stan techniczny niektórych obiektów zabytkowych;- zaniedbania i brak elementarnego porządku w obrębie niektórych zabytkowych posesji, co obniża ich estetykę i pozytywny odbiór;- obciążenie komunikacyjne historycznego układu miasta;- nadmierna ekspansywność szyldów i reklam, które często pokrywają znaczne partie elewacji zabytkowych budynków;- wprowadzanie przypadkowych technologii i materiałów do prac konserwatorsko-budowlanych;- chęć unowocześniania „za wszelką cenę”, często z użyciem nowych technologii, które burzą estetykę obiektów zabytkowych i krajobrazu (plastikowa stolarka, blachodachówka itp.);- mało środków finansowych na konserwację i rewaloryzację obiektów zabytkowych;- niedostateczne stosowanie przez instytucje kultury nowatorskich metod i form działania w celu wykorzystania dostępnych zasobów

SZANSE

- stała poprawa jakości środowiska naturalnego;
- możliwości w pozyskiwaniu środków finansowych z różnych źródeł;
- postępujący rozwój inicjatyw lokalnych organizacji pozarządowych mających w swym polu działania między innymi troskę o substancję zabytkową miasta;
- upowszechnianie edukacji nastawionej na poszanowanie zabytków i ich prawidłowa ochronę i atrakcyjne przekształcenia nie naruszające ich pierwotnego wyglądu;
- funkcjonowanie zabytków w kontekście atrakcyjnego środowiska przyrodniczego;
- dobrze rozmieszczone dominanty i subdominanty w układzie przestrzennym miasta;
- korzystanie z pozytywnych doświadczeń innych miast i regionów;
- wykorzystanie mediów w edukacji nastawionej na ochronę zabytków i krajobrazu;
- poprawa dostępności komunikacyjnej miasta zarówno w obrębie regionu, jak też w szerszym kontekście.

ZAGROŻENIA

- niestabilność i luki legislacyjne zarówno w sferze finansowej, jak też ochrony zasobów kulturowych;
- nadmierna komercjalizacja w sferze zabytków;
- zanikająca edukacja estetyczna na rzecz praktyczności przy zastosowaniu minimalnych nakładów finansowych;
- częste jednowymiarowe postrzeganie zasobów dziedzictwa kulturowego: bądź poprzez pryzmat ich komercyjnego wykorzystania lub też jedynie jako zasobu historycznego;
- wciąż niezadawalający stan usług towarzyszących turystyce;
- dokonywanie wtórnych podziałów i parcelacji obiektów i zespołów zabytkowych;
- niedostatek mechanizmów promujących działania na rzecz ochrony, konserwacji i rewaloryzacji zabytków.

Źródło: opracowanie własne

9. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE I ZADANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA EŁK

9.1 Założenia programowe Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Elk

W założeniach programowych i działaniach programu powinna zostać uwzględniona specyfika Miasta Elk wynikająca z jego położenia, historii, przemian społecznych i gospodarczych. Wspieranie rozwoju terenu miasta z poszanowaniem dziedzictwa kulturowego powinno być podstawą obecnych i przyszłych działań, tak aby miasto było miejscem atrakcyjnym i przyjaznym, zarówno dla mieszkańców jak i przyjezdnych.

Założeniami programu opieki nad zabytkami są:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania miasta;
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego w powiązaniu z uwarunkowaniami dotyczącymi ochrony przyrody i równowagi ekologicznej, w planach rozwoju miasta;
- uwzględnienie w planach zagospodarowania przestrzennego problematyki historycznego sąsiedztwa i form zabudowy tradycyjnej oraz egzekwowanie nawiązania w nowych budynkach do lokalnych form i materiałów;
- uwzględnienie w planach zagospodarowania przestrzennego ochrony krajobrazu naturalnego związanego przestrzennie z założeniem urbanistycznym i architektonicznym Elku;
- skuteczne stosowanie i wykorzystywanie form prawnej ochrony zabytków;
- wdrażanie instrumentów finansowych prowadzących do skutecznej poprawy stanu zabytków.

9.2. Cele, priorytety i działania Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Elk

Główne, długoterminowe cele polityki Miasta Elk, związane z ochroną zabytków to:

1. rozpoznawanie potrzeb dotyczących podejmowania działań zmierzających do zahamowania procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
2. eksponowanie zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
3. podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych;
4. tworzenie warunków współpracy z właścicielami zabytków dla zapewnienia ich opieki;
5. włączenie problematyki ochrony zabytków do bieżących zadań Rady Miasta Elk;
6. uwzględnianie uwarunkowań prawnych opieki nad zabytkami.

Priorytet I	Działania
Ochrona zachowanych elementów układu urbanistyczno-przestrzennego	<p>A. wprowadzenie do MPZP odpowiednich zapisów dotyczących kształtowania przestrzeni i zabudowy, wypracowanych w oparciu o następujące zasady: poszanowanie pierwotnie zaprojektowanego porządku przestrzennego poprzez uwzględnienie: linii zabudowy, historycznych wysokości budynków, podziałów elewacji, formy dachów, użytych materiałów elewacyjnych i ich kolorystyki, zastosowanej stolarki okiennej i drzwiowej, form i sposobów adaptacji obiektów zabytkowych, rozmieszczania i charakteru reklam umieszczanych na obiektach zabytkowych i w bezpośrednim ich otoczeniu, sposobów wkomponowywania widocznych elementów infrastruktury technicznej;</p> <p>B. projektowanie nowej zabudowy w oparciu o element analizy przestrzenno-kulturowej, tj. ocenę wpływu powstającego obiektu na krajobraz kulturowy miasta;</p> <p>C. zahamowanie dalszego procesu niszczenia i degradacji budynków, które przez długi okres czasu były wyłączone z użytkowania (część zespołu koszar);</p> <p>D. ograniczenie możliwości wprowadzania nowej zabudowy, która mogłaby zniekształcić czytelny układ urbanistyczny tych kompleksów;</p> <p>E. rewaloryzacja zieleni.</p>

Priorytet II	Działania
Praktyczne wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego dla wykreowania produktu turystycznego	<p>A. rozbudowa i rozwój Muzeum Historycznego w Elku;</p> <p>B. wprowadzenie jednolitego systemu tablic informacyjnych, dotyczącego zasobów dziedzictwa kulturowego Elku;</p> <p>C. opracowanie mapy zabytków miasta, jako atrakcyjnej graficznie formy reklamy, ułatwiającej dotarcie do wszystkich historycznych zakątków miasta;</p> <p>D. opracowanie i oznakowanie tras turystycznych i ciągów spacerowych umożliwiających wędrowanie pozwalające na zapoznanie się z walorami przyrodniczymi i kulturowymi miasta;</p> <p>E. wspieranie inicjatyw lokalnych środowisk w promowaniu zasobów kulturowych i walorów środowiska naturalnego Elku;</p> <p>F. wykorzystanie obiektów zabytkowych w tworzenie produktów turystycznych lub obsługę ruchu turystycznego.</p>
Priorytet III	Działania
Popularyzacja i edukacja w zakresie ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym	<p>A. opracowanie cyklu szkoleń wraz z materiałem pogładowym skierowanego do przedstawicieli wspólnot mieszkaniowych mających na celu zaprezentowanie właściwych metod rewaloryzacji i sposobów remontowania obiektów zabytkowych, także sprawnym ich zarządzaniem i możliwościami pozyskiwania funduszy;</p> <p>B. wprowadzenie i wzmocnienie tematyki ochrony dziedzictwa do systemu edukacji przedszkolnej i szkolnej poprzez wspieranie i organizowanie zajęć na rzecz budowania więzi ze środowiskiem kulturowym miasta;</p> <p>C. popularyzacja zasobów kulturowych w środkach masowego przekazu;</p> <p>D. opracowanie, aktualizacja i udostępnianie baz danych zarówno o zabytkach oraz dziedzictwie niematerialnym w mieście;</p> <p>E. opracowanie i upublicznienie dobrych przykładów rewaloryzacji obiektów zabytkowych występujących na terenie miasta.</p>
Priorytet IV	Działania
Stworzenie miejskiego systemu ochrony dziedzictwa kulturowego	<p>A. monitorowanie stanu i sposób użytkowania obiektów zabytkowych:</p> <ul style="list-style-type: none">- opracowanie długofalowego, uwzględniającego kompleksowość działań planu remontów obiektów zabytkowych znajdujących się

<p>poprzez zapewnienie warunków organizacyjnych i finansowych umożliwiających sprawowanie skutecznej opieki nad substancją zabytkową oraz właściwe utrzymanie i zagospodarowanie obiektów zabytkowych</p>	<p>w zasobach komunalnych, tak aby obejmował on poszczególne obiekty w sposób kompleksowy;</p> <ul style="list-style-type: none">- opracowanie planu systematycznych kontroli stanu utrzymania i sposobu użytkowania obiektów zabytkowych znajdujących się w zasobach komunalnych;- weryfikacja, co najmniej raz na cztery lata, obiektów znajdujących się gminnej ewidencji zabytków. <p>B. poprawa stanu zabytków:</p> <ul style="list-style-type: none">- coroczne udzielanie dotacji na prowadzenie remontów i prac konserwatorskich w obiektach wpisanych do rejestru zabytków;- finansowanie prac dokumentacyjnych, ekspertyz, badań i programów konserwatorskich wykonywanych w obiektach zabytkowych, stanowiących warunek przeprowadzenia prac remontowych lub konserwatorskich;- stworzenie samorządowego systemu preferencji finansowych dla właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych. <p>C. dokumentowanie i badanie zasobu zabytkowego na terenie miasta:</p> <ul style="list-style-type: none">- opracowanie dokumentacji w zakresie typów stolarki okiennej występującej na terenie miasta;- opracowanie dokumentacji w zakresie typów stolarki drzwiowej występującej na terenie miasta;- opracowanie dokumentacji w zakresie kolorystyki elewacji i rodzajów tynków występujących na terenie miasta;- opracowanie dokumentacji w zakresie detalu architektonicznego występującego na terenie miasta;- opracowanie dokumentacji w zakresie historycznych nawierzchni Ełku, obrazującej stan zachowania historycznej nawierzchni chodników i jezdni ulic;- opracowanie aktualnej mapy stanowisk archeologicznych miasta;- wykonywanie inwentaryzacji architektoniczno - konserwatorskiej zagrożonych obiektów zabytkowych.
--	---

10. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA EŁKU

Przyjmuje się, że realizacja zadań, poprzez działania wskazane w niniejszym Programie możliwa będzie dzięki zastosowaniu następujących instrumentów:

- **prawnych**, polegających na uwzględnianiu zapisów niniejszego Programu przy tworzeniu innych dokumentów prawa miejscowego;
- **finansowych**, polegających na finansowaniu wszelkich działań zawartych w Programie w większej części z budżetu gminy, przy czym prace konserwatorskie przy obiektach należących do osób prywatnych, będą wymagały zaangażowania środków prywatnych,
- **koordynacji**, oznaczających współdziałanie w zakresie realizacji celów Programów z zainteresowanymi organizacjami pozarządowymi i osobami fizycznymi,
- **społecznych**, co oznacza, że Program skierowany jest do odbiorcy masowego poprzez wszelkie działania edukacyjne i promocyjne,
- **kontrolnych**, polegających na egzekwowaniu zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną, oraz walce z samowolami budowlanymi na zabytkach.

Obiekty, zespoły i założenia urbanistyczne wpisane do rejestru zabytków objęte są rygorami ochrony konserwatorskiej wynikającymi z ustawy z dnia 23 lipca 2003 o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Rygory te obowiązują niezależnie od położenia obiektu w poszczególnych strefach ochrony konserwatorskiej lub poza strefami. Wszelkie prace remontowe, zmiany własności, funkcji przeznaczenia obiektu wymagają pisemnego pozwolenia Warmińsko-Mazurskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z dnia 2 czerwca 2011 r.), precyzuje wymagania względem osób prowadzących prace przy obiektach zabytkowych oraz tryb postępowania.

Zgodnie z art. 21 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, podstawą sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami jest gminna ewidencja zabytków. Ewidencją zostają objęte zespoły i obiekty o istotnych, lokalnych walorach historycznych, kulturowych i krajobrazowych. Obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków nieruchomości spoczywa na Prezydencie Miasta (art. 22 ust. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Na podstawie ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami **prowadzona jest ewidencja zabytków Miasta Elk**. Ewidencja zabytków prowadzona jest przez Prezydenta Elku w formie kart adresowych. Ewidencja obejmuje zabytki nieruchome historyczne oraz karty adresowe stanowisk archeologicznych. Dla zabytków tych na kartach adresowych podawane są następujące informacje: adres, rodzaj zabytku, opis obiektu, chronologia, sposób ochrony oraz dokumentacja fotograficzna.

Aktualizacja i uzupełnianie ewidencji zabytków polega na:

- 1) dokonaniu przeglądu w terenie z częstotliwością raz do roku obiektów figurujących w miejskiej ewidencji zabytków w celu weryfikacji obiektów pod kątem stanu estetycznego;
- 2) wykonaniu dokumentacji fotograficznej w razie zmiany stanu zachowania obiektu zabytkowego;
- 3) uzupełnieniu kart adresowych miejskiej ewidencji zabytków o uzyskane w trakcie przeglądu dane merytoryczne i dokumentację fotograficzną;
- 4) w przypadku czynności wymienionych w pkt 1-3 wskazane jest uczestnictwo specjalisty zajmującego się problematyką ochrony dziedzictwa kulturowego.

Określenie stanów technicznych obiektów polega na:

- 1) nawiązaniu współpracy z organem nadzoru budowlanego w celu ustalenia stanu technicznego obiektów zinwentaryzowanych w miejskiej ewidencji zabytków;
- 2) naniesieniu wniosków i opinii w sprawie dalszej kwalifikacji obiektów do miejskiej ewidencji zabytków;
- 3) określeniu niezbędnych prac rewitalizacyjnych obiektów, określenie szacunkowej wartości ich przeprowadzenia.

W przypadku czynności wymienionych w pkt 1-3 wskazane jest uczestnictwo specjalisty zajmującego się problematyką ochrony dziedzictwa kulturowego.

Bieżąca aktualizacja gminnej ewidencji zabytków polega na wprowadzaniu do ewidencji zabytków zmian wynikających z rozbiórek, modernizacji i remontów obiektów.

11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Finansowanie ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce może odbywać się z różnych źródeł. Podstawowe to:

1. źródła publiczne: krajowe

- budżet państwa – m.in. środki w ramach dotacji programów Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ministra Administracji i Cyfryzacji, Warmińsko-Mazurskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- budżety jednostek samorządu terytorialnego – m.in. dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, dotacje inwestycyjne dla instytucji kultury podległych jednostce samorządu terytorialnego, jeżeli są to obiekty wpisane do rejestru zabytków; dotacje dla organizacji pozarządowych oraz innych podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, na wsparcie realizacji zadań publicznych województwa warmińsko-mazurskiego w zakresie kultury i ochrony dziedzictwa narodowego;

2. źródła publiczne: zagraniczne

- fundusze Unii Europejskiej związane z programami uwzględniającymi dziedzictwo kulturowe, m.in.: Regionalny Program Operacyjny Województwa Warmińsko-Mazurskiego na lata 2014-2020, Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko.

3. źródła prywatne:

- osób fizycznych – składki i zbiórki publiczne na określony cel;
- osób prawnych;
- organizacji pozarządowych – stowarzyszeń, fundacji;
- kościelnych osób prawnych.

1. Źródła publiczne. Środki krajowe.

Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami w Polsce może być finansowana z różnych źródeł, w tym w szczególności w ramach krajowych środków publicznych. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz.1568 z późn. zm.) dopuszcza możliwość udzielania dotacji z budżetu państwa przez dysponentów jego części przeznaczonych na kulturę zarówno na poziomie krajowym, jak i wojewódzkim. Odpowiednio dotacje udzielane są, w drodze ogłaszanych konkursów, przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

I. Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego dysponuje instrumentami finansującymi działania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego na mocy przyjętych rozwiązań wynikających z „Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004–2020”. Jednym z trzech instrumentów wdrażania przyjętych celów cząstkowych są Narodowe Programy Kultury, w tym Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego”. Określony jest on poprzez podprogramy, priorytety i działania, które MKiDN realizuje w corocznie ogłaszanych programach.

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego co roku ogłasza programy, w ramach których można się ubiegać o dofinansowanie projektów związanych z ochroną zabytków. Mimo, że są one ogłaszane każdego roku, zakres merytoryczny i tematyczny w poszczególnych latach zasadniczo nie ulegał zmianie.

Aplikowanie w programach odbywa się na zasadzie konkursu, w ramach którego składa się wnioski w dwóch terminach:

I nabór – do dnia 31 października lub 30 listopada każdego roku,

II nabór – do dnia 31 marca każdego roku, o ile środki finansowe w danym programie bądź priorytecie nie zostaną wyczerpane w I naborze.

Projekty dotyczące ochrony i promocji dziedzictwa narodowego zostały zgrupowane w programie „Dziedzictwo kulturowe”, którego celem jest ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego w kraju i za granicą, wspieranie działalności muzeów oraz popularyzacja kultury ludowej. Edycja 2014 tego programu składa się z pięciu priorytetów:

„OCHRONA ZABYTKÓW”

Celem priorytetu jest ochrona i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, konserwacja i rewitalizacja zabytków oraz udostępnianie zabytków na cele publiczne. W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, planowanych do wykonania w 2014 roku lub wykonanych w okresie 3 lat poprzedzających rok złożenia wniosku.

Dotacja na wykonanie prac lub robót budowlanych przy jednym i tym samym zabytku może być udzielona w wysokości do 50% ogółu nakładów na te prace lub roboty. W szczególnie uzasadnionych przypadkach, jeżeli zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową albo wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych, albo gdy sytuacja wymaga niezwłocznego podjęcia prac lub robót budowlanych przy zabytku, dotacja może być udzielona w wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót budowlanych. Jednakże należy podkreślić, że łączna wysokość dotacji udzielonych z budżetu gminnego czy samorządowego oraz z innych źródeł sektora finansów publicznych na dofinansowanie tych samych prac lub robót nie może przekraczać 100% wartości inwestycji.

Zgodnie z wymogiem ustawowym, art. 77 ww. ustawy, dotacja może finansować nakłady konieczne na:

- 1) sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- 2) przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
- 3) wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- 4) opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- 5) wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami prawa budowlanego;
- 6) sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
- 7) zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
- 8) stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
- 9) odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;

- 10) odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
- 11) odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- 12) modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- 13) wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
- 14) uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych;
- 15) działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
- 16) zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt. 7-15;
- 17) zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

O dofinansowanie w ramach priorytetu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego – osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.

Instytucja zarządzająca:

Departament Ochrony Zabytków,
ul. Ksawerów 13, 02-656 Warszawa

<http://bip.mkidn.gov.pl/pages/departamenty-i-biura/departament-ochrony-zabytkow.php>

„WSPIERANIE DZIAŁAŃ MUZEALNYCH”

Celem priorytetu jest ochrona, zachowanie, prezentacja i popularyzacja materialnego dziedzictwa kulturowego. W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

- organizacja czasowych wystaw muzealnych;
- modernizacja stałych wystaw muzealnych;
- tworzenie stałych wystaw muzealnych;
- publikacja katalogów do wystaw muzealnych;
- konserwacja muzealiów, archiwaliów, starych druków, rękopisów, kartografii, muzykaliów, ikonografii, grafiki artystycznej, dokumentów życia społecznego;
- zakup wyposażenia pracowni konserwatorskich.

O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać mogą się:

- samorządowe instytucje kultury - z wyjątkiem instytucji współprowadzonych przez ministra i jednostki samorządu terytorialnego;
- organizacje pozarządowe;
- kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne.

Instytucja zarządzająca:

Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów,

ul. Okrężna 9, 02-916 Warszawa

<http://nimosz.pl/>

„KULTURA LUDOWA”

Celem priorytetu jest wzmocnienie poczucia tożsamości regionalnej poprzez zachowanie, dokumentowanie i przekaz elementów kultury ludowej.

W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

- zadań edukacyjnych, w tym warsztatów, kursów i szkoleń dotyczących zagadnień szeroko pojętej kultury ludowej, w tym niematerialnego dziedzictwa kulturowego;
- zadań z zakresu szeroko pojętej animacji kulturowej i społecznej prowadzonej w oparciu o niematerialne dziedzictwo kulturowe, wspomagających lokalne społeczności w twórczych działaniach nawiązujących do miejscowych tradycji;
- publikacji książkowych z zakresu dziedzictwa kultury ludowej;

- zadań dotyczących dokumentacji, archiwizacji i udostępniania unikalnych zjawisk z zakresu dziedzictwa kultury ludowej, w tym sztuki i rękodzieła ludowego, gwary, muzyki, tańca, śpiewu, obrzędowości, obyczajowości;
- zadań popularyzujących unikalne i żywe elementy kultury ludowej, w tym konkursy, przeglądy, festiwale sztuki i rękodzieła ludowego;
- zadań dotyczących ochrony architektury regionalnej;
- zadań o charakterze artystycznym, użytkowym inspirowanych tradycyjną twórczością ludową;
- projektów badawczych i popularyzatorskich z zakresu antropologii kulturowej, etnologii i etnografii.

Z priorytetu wyłączone są zadania związane z obchodami 200 rocznicy urodzin Oskara Kolberga, zadania archeologiczne, zadania o tematyce historycznej, w tym również rekonstrukcje wydarzeń historycznych i turnieje rycerskie, festyny, zloty i zawody regionalne oraz zakupy strojów ludowych. O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać mogą się następujące podmioty prawa polskiego:

- samorządowe instytucje kultury - z wyjątkiem instytucji współprowadzonych przez ministra i jednostki samorządu terytorialnego;
- organizacje pozarządowe;
- podmioty prowadzące działalność gospodarczą;
- kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne.

Instytucja zarządzająca:

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Departament Narodowych Instytucji Kultury,
ul. Krakowskie Przedmieście 15/17,
00-071 Warszawa

„OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO ZA GRANICĄ”

Celem priorytetu jest dokumentowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej. W ramach priorytetu można ubiegać się

o dofinansowanie następujących rodzajów zadań realizowanych poza granicami i na terenie Rzeczypospolitej Polskiej:

- rewaloryzacji oraz prac remontowych i konserwatorskich w zabytkach polskich lub z Polską związanych, znajdujących się poza granicami kraju;
- rewaloryzacji, konserwacji, ochrony i zachowania zabytkowych cmentarzy i miejsc pamięci narodowej poza granicami kraju;
- dokumentowania utraconego i rozproszonego polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą, w tym badań naukowych, kwerend bibliotecznych, archiwalnych i inwentaryzacji;
- publikacji oraz promocji badań naukowych nad dziedzictwem narodowym poza granicami kraju;
- upamiętniania wybitnych osób lub zdarzeń historycznych związanych z dziedzictwem narodowym poza granicami kraju;
- pomocy instytucjom stowarzyszonym w Stałej Konferencji Muzeów, Bibliotek i Archiwów Polskich poza Krajem oraz innym instytucjom emigracyjnym i organizacjom polonijnym, prowadzącym działalność w zakresie ochrony dziedzictwa narodowego.

O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać mogą się następujące podmioty prawa polskiego:

- państwowe instytucje kultury;
- samorządowe instytucje kultury;
- archiwa państwowe;
- organizacje pozarządowe;
- kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne.

Institucja zarządzająca:

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Departament Dziedzictwa Kulturowego,
ul. Krakowskie Przedmieście 15/17, 00-071 Warszawa

„OCHRONA ZABYTKÓW ARCHEOLOGICZNYCH”

Celem priorytetu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, zgodnie z zasadami konserwatorskimi opartymi na zasadzie zrównoważonego rozwoju zapisanej w art. 5 Konstytucji RP.

W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie zadań, służących ochronie dziedzictwa archeologicznego:

- ewidencja i inwentaryzacja zabytków archeologicznych metodą badań powierzchniowych, w tym kontynuacja badań w ramach programu Archeologiczne Zdjęcie Polski oraz weryfikacja badań dotychczasowych;
- nieinwazyjne badania archeologiczne, niezwiązane z planowanymi bądź realizowanymi inwestycjami, wykorzystujące nowoczesne metody i sprzęt;
- opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych, w tym analiza i konserwacja pozyskanych w ramach tych badań zabytków.

O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać się mogą następujące podmioty prawa polskiego:

- samorządowe instytucje kultury;
- państwowe instytucje kultury;
- organizacje pozarządowe;
- publiczne uczelnie akademickie;
- niepubliczne uczelnie akademickie;
- podmioty prowadzące działalność gospodarczą.

Instytucja zarządzająca:

Narodowy Instytut Dziedzictwa,
ul. Szeroki Dunaj 5, 00-255 Warszawa
<http://www.nid.pl>

„OCHRONA I CYFRYZACJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO”

Celem priorytetu jest zainicjowanie kompleksowego procesu cyfryzacji materialnych zasobów dziedzictwa kulturowego, w tym zabytków, obiektów muzealnych, archiwalnych, bibliotecznych i audiowizualnych, znajdujących się pod opieką podmiotów spoza sfery finansów publicznych, których działalność nie jest nastawiona na osiągnięcie zysku, lub uczelni publicznych.

W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

- opracowanie zasobów kultury i dziedzictwa narodowego ze szczególnym uwzględnieniem niepaństwowego zasobu archiwalnego wraz z przeprowadzeniem koniecznych prac konserwatorskich;
- digitalizacja zasobów kultury i dziedzictwa narodowego uwzględniająca przeprowadzenie niezbędnych prac konserwatorskich;
- udostępnianie cyfrowych zasobów za pośrednictwem urządzeń multimedialnych lub/oraz sieci rozległych (Internetu) poprzez portale internetowe;
- przechowywanie zasobów cyfrowych z zapewnieniem trwałości i bezpieczeństwa danych cyfrowych.

O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać mogą się następujące podmioty prawa polskiego:

- organizacje pozarządowe;
- kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne;
- uczelnie publiczne.

Instytucja zarządzająca:

Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów,

ul. Goraszewska 7, 02-910 Warszawa

<http://nimosz.pl/>

„PROGRAM WIELOLETNI MINISTRA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO KULTURA+”

Celem realizowanego w latach 2011-2015 Programu Wieloletniego KULTURA+ jest poprawa dostępu do kultury oraz uczestnictwa w życiu kulturalnym na terenach wiejskich i wiejsko-miejskich, poprzez modernizację i budowę infrastruktury bibliotecznej oraz digitalizację zasobów polskich muzeów, bibliotek i archiwów.

Program KULTURA+ składa się z dwóch Priorytetów:

- Priorytetu „Biblioteka+. Infrastruktura bibliotek”, zarządzanego przez Instytut Książki w Krakowie. W ramach priorytetu wspierany jest remont, przebudowa, rozbudowa i budowa budynków bibliotek w małych gminach. Wszystkie informacje na temat priorytetu dostępne są na stronie: www.bibliotekaplus.pl.
- Priorytetu „Digitalizacja”, zarządzanego przez Narodowy Instytut Audiowizualny. Priorytet „Digitalizacja” ma na celu poszerzenie i ułatwienie dostępu do cyfrowych zasobów polskiego dziedzictwa kulturowego, poprzez digitalizację zbiorów i rozbudowę pracowni digitalizacyjnych. Informacje dostępne są na stronie: www.nina.gov.pl.

II. Wojewódzki Konserwator Zabytków

Warmińsko-Mazurski Wojewódzki Konserwator Zabytków, działając z upoważnienia ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r. Nr 162 poz. 1568 z późn. zm.) ustala kryteria i sposób naboru wniosków oraz rozdziału środków finansowych na cele związane z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami w ramach środków przyznanych przez Wojewodę Warmińsko-Mazurskiego, pozostających w jego dyspozycji. Rodzaje kwalifikujących się zadań:

- prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowane do przeprowadzenia w roku udzielenia dotacji niewymagające wyłonienia wykonawcy na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych;
- prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowane do przeprowadzenia w roku udzielenia dotacji wymagające wyłonienia wykonawcy na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych;

- prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (tzw. refundacja).

Warunkiem ubiegania się właściciela lub posiadacza zabytku o dotację celową na prace przy zabytku jest posiadanie odrębnej decyzji o wpisie obiektu do rejestru zabytków lub wyszczególnienie zabytku w decyzji wpisującej zespół obiektów do rejestru zabytków województwa warmińsko-mazurskiego. Uprawnieni wnioskodawcy:

- osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne posiadające tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego; z wnioskiem o udzielenie dofinansowania, o którym mowa w § 2 pkt 1 lit. c), może wystąpić wnioskodawca, którego działalność nie jest finansowana ze środków publicznych, po wykonaniu wszystkich prac lub robót przy zabytku określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych może obejmować nakłady konieczne na prace lub roboty określone w art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. nr 162, poz. 1568 ze zm.):

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego;
- sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrza;
- zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
- stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
- odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;

- odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
 - modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
 - wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
 - uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych;
 - działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
 - zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w punktach oznaczonych literami g.-o;
 - zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.
- Wnioski o udzielenie dofinansowania zadań składa się w terminach:
- do dnia 28 lutego - na dofinansowanie prac, które zostaną przeprowadzone w bieżącym roku,
 - do dnia 30 czerwca - na dofinansowanie prac przeprowadzonych w okresie 3 lat poprzedzających rok złożenia wniosku tzw. Refundacja.

III. Budżety jednostek samorządu terytorialnego

Ustawodawca w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami przewidział też możliwość dofinansowywania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków ze środków jednostek samorządu terytorialnego na zasadach określonych przez organy stanowiące tych jednostek. Dotyczy to samorządów wszystkich szczebli.

W każdym przypadku o dotację może ubiegać się, w drodze corocznie ogłaszanego konkursu, każdy podmiot posiadający tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkownika wieczystego, ograniczonego prawa rzeczowego, trwałego zarządu albo stosunku zobowiązaniowego. Ze środków dotacji można dofinansować wykonanie planowanych prac lub robót budowlanych tylko przy zabytkach wpisanych do rejestru, które mieszczą się w katalogu wskazanym w w/w art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Analogicznie jak w przypadku dotacji Ministra Kultury i Dziedzictwa

Narodowego i Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na realizację w/w zadań, dotacja na wykonanie prac lub robót budowlanych przy jednym i tym samym zabytku może być udzielona w wysokości do 50% ogółu nakładów na te prace lub roboty. W szczególnie uzasadnionych przypadkach może być udzielona w wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót budowlanych. Od 2011 r. Miasto przeznacza dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków na terenie miasta Elk. Na szczeblu wojewódzkim od 2009 r. co roku w budżecie województwa zabezpieczane są środki finansowe przeznaczone na udzielenie dotacji na wykonanie prac lub robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków województwa warmińsko-mazurskiego.

Ponadto w ramach sprawowanego mecenatu zarówno przez samorząd województwa, jak i gminny, udzielane są, w drodze corocznie ogłaszanych konkursów ofert, dotacje dla organizacji pozarządowych oraz innych podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, na wsparcie realizacji zadań publicznych w zakresie kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

2. Źródła publiczne. Środki zagraniczne.

Możliwość finansowania ochrony zabytków została włączona do działań współfinansowanych środkami finansowymi Unii Europejskiej. Wejście Polski do Unii Europejskiej otworzyło wiele nowych możliwości związanych z realizacją projektów z zakresu kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Fundusze europejskie, tj. fundusze strukturalne, programy wspólnotowe oraz Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Norweski Mechanizm Finansowy umożliwiły realizację wielu ciekawych inicjatyw, zarówno tych o charakterze infrastrukturalnym, jak i przedsięwzięć artystycznych. Działania związane z zakresu kultury i ochrony dziedzictwa narodowego mogą być dofinansowywane z dwóch zasadniczych źródeł:

I. Inicjatywy wspólnotowe

1. Fundusze strukturalne i Fundusz Spójności:

- Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko,
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Warmińsko-Mazurskiego na lata 2014–2020,

II. Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Norweski Mechanizm Finansowy

I. INICJATYWY WSPÓLNOTOWE

Oprócz funduszy, wskazanych powyżej, istnieją inicjatywy wspólnotowe. W zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego istotna jest jedna z nich:

JESSICA – celem tego wspólnego przedsięwzięcia Komisji Europejskiej, Europejskiego Banku Inwestycyjnego oraz Banku Rozwoju Rady Europy jest wspieranie inwestycji służących zapewnieniu zrównoważonego rozwoju w miastach. Zakres wsparcia w ramach inicjatywy obejmuje również coraz szerszy krąg tematyczny – rozpoczynając od rewitalizacji, poprzez edukację, kulturę, turystykę i transport a kończąc na odnawialnych źródłach energii.

Inicjatywa JESSICA przewiduje stworzenie specjalnych funduszy rozwoju miast lub funduszy powierniczych, zasilonych środkami strukturalnymi, których zadaniem będzie wspieranie, przy pomocy instrumentów finansowych, projektów realizowanych w ramach zintegrowanych planów rozwoju miejskiego. Beneficjenci, dzięki tej inicjatywie będą mieli dostęp do dogodnych instrumentów finansowych, takich jak korzystne kredyty, środki kapitałowe lub gwarancje często konieczne do realizacji projektów, ale nie będą mieli możliwości pozyskania dotacji. Inicjatywa Jessica jest nowatorskim podejściem do wykorzystywania środków unijnych, zakładającym odejście od finansowania dotacyjnego na rzecz finansowania zwrotnego. Dzięki jej pilotażowemu wdrożeniu w ramach obecnego okresu programowania, część polskich regionów, które zdecydowały się na jej wdrażanie, zdobędzie niezwykle cenne doświadczenie, umożliwiające efektywniejsze wdrażanie nowatorskich instrumentów inżynierii finansowej, które mają stanowić główną oś najbliższej perspektywy finansowej UE na lata 2014–2020.

Z finansowania w ramach Inicjatywy Jessica mogą skorzystać projekty uprawnione do dofinansowania w ramach działania regionalnego programu operacyjnego, z którego środki zostały wyodrębnione w celu sfinansowania Inicjatywy Jessica w danym regionie. Wśród przykładowych rodzajów projektów wymienić można m.in. przebudowę budynków lub zespołów obiektów w celu nadania im innych niż dotąd funkcji użytkowych (np. na cele gospodarcze, społeczne, kulturowe) lub przystosowanie obiektów do nowych wymagań bez zmiany ich funkcji (wymiana instalacji, elementów konstrukcyjnych, itp.) przy jednoczesnym zachowaniu walorów historycznych i architektonicznych istniejących obiektów; przywrócenie

wartości obejmujące remont lub modernizację obiektów o szczególnej wartości zabytkowej, mające na celu wyeksponowanie wartości zabytkowych danego obiektu; zagospodarowanie terenów przemysłowych i powojkowych na cele usługowe, handlowe, rozrywkowe, kulturalne, itp.

II. FUNDUSZE STRUKTURALNE I FUNDUSZ SPÓJNOŚCI

Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014-2020

Środki na projekty o charakterze ponadregionalnym z zakresu dziedzictwa dostępne są w ramach **Priorytetu VI „Ochrona i rozwój dziedzictwa kulturowego”**. Realizacja priorytetu inwestycyjnego przyczyni się do osiągnięcia celu dotyczącego zachowania dziedzictwa kulturowego oraz rozwoju zasobów kultury dla obecnych i przyszłych pokoleń. Rezultatem interwencji będzie poprawa uczestnictwa społeczeństwa w kulturze skutkująca wzrostem poziomu kompetencji kulturowych oraz postaw kreatywnych, jako ważnych elementów poprawy konkurencyjności gospodarki (rozwój tzw. przemysłów kreatywnych). Służyć temu będzie zwłaszcza podniesienie zdolności instytucji kultury do rozwijania kreatywności i innowacyjności poprzez stworzenie odpowiedniego zaplecza materialnego i programowego tych placówek.

W ramach inwestycji odnoszących się do ochrony dziedzictwa kulturowego wspierane będą projekty z zakresu ochrony, zachowania i udostępnienia, w tym turystycznego, zabytkowych obiektów o znaczeniu ponadregionalnym, dotyczące renowacji zabytków nieruchomych wraz z otoczeniem, konserwacji zabytków ruchomych i ich digitalizacji (w przypadkach kiedy została ujęta jako element projektu). W ramach przedsięwzięć odnoszących się do rozwoju zasobów kultury realizowane będą działania dotyczące zwiększenia dostępu do zasobów kultury, poprawy jakości funkcjonowania instytucji kultury, w tym poprzez podnoszenie standardów infrastruktury oraz zakup trwałego wyposażenia do prowadzenia działalności kulturalnej i edukacyjnej. W ramach tego obszaru wsparcie uzyskają również szkoły i uczelnie artystyczne, które oferując m.in. przestrzeń dla działalności twórczej, wystawienniczej i in. spełniają rolę aktywnych instytucji kultury.

Wspierane będą także projekty uzupełniające inwestycje infrastrukturalne o elementy związane z wykorzystaniem nowych technologii w obszarze kultury.

Beneficjentami w ramach priorytetu inwestycyjnego będą instytucje kultury, archiwa państwowe, jednostki samorządu terytorialnego, szkoły i uczelnie artystyczne prowadzone i nadzorowane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, kościoły i związki wyznaniowe, organizacje pozarządowe, podmioty zarządzające obiektami indywidualnie wpisanymi na Listę Dziedzictwa UNESCO. Wsparcie będą mogły uzyskać również partnerstwa projektowe związane przez uprawnionych beneficjentów.

Wsparcie dotyczy całego kraju, ze szczególnym uwzględnieniem miast i ich obszarów funkcjonalnych. Ukierunkowanie wsparcia inwestycji kulturalnych dla dużych miast będzie oddziaływać na:

- tworzenie wysokiej jakości oferty kulturalnej wpływającej na atrakcyjność inwestycyjną, turystyczną i osiedleńczą miast. W miastach/metropoliach będzie zapewniona bogata i zróżnicowana oferta kulturalna, dostarczana przez uznane instytucje kultury funkcjonujące w nowoczesnych, w pełni wyposażonych obiektach;
- „ożywienie” przestrzeni miejskich poprzez różne formy ich zagospodarowania – poczynając od renowacji i nierzadko nadania nowych funkcji zabytkom, po zagospodarowanie współczesnych obiektów kultury;
- budowanie potencjału społecznego i integracji społecznej poprzez zwiększenie dostępu do kultury oraz wysokiej jakości oferty kulturalnej;
- podniesienie jakości oraz estetyki miejskich przestrzeni publicznych.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Warmińsko-Mazurskiego na lata 2014-2020

Priorytet 6. Kultura i dziedzictwo

Priorytet Inwestycyjny 6c „Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego”

Cel szczegółowy priorytetu inwestycyjnego i oczekiwane rezultaty to „zmiana pasywnej filozofii ochrony dziedzictwa kulturowego regionu i wykorzystanie instytucji kultury do budowy tożsamości regionalnej”. Rezultatem działań podejmowanych w ramach priorytetu będzie wzrost zainteresowania miejscami związanymi z dziedzictwem kulturowym i naturalnym oraz stanowiącymi atrakcje turystyczne. Jednocześnie zakłada się zwiększenie liczby widzów i słuchaczy w teatrach i instytucjach muzycznych oraz zwiedzających muzea.

Przykładowe działania/typy przedsięwzięć:

- ochrona, zachowanie i zabezpieczenie obiektów dziedzictwa kulturowego i obiektów zabytkowych;
- zachowanie walorów architektoniczno-krajobrazowych i kulturowych miasteczek i wsi.
- inwestycje w instytucje kultury by dostosować je do nowoczesnej działalności kulturalnej, w tym zakup trwałego wyposażenia oraz konserwacja muzealiów, starodruków itp.;
- wsparcie instytucji kultury na rzecz włączenia ich w tworzenie produktów turystycznych i oferty wypoczynkowo-turystycznej, wzmocnienia ich funkcji regionotwórczej;
- wsparcie rozwoju centrów informacji kulturalnej i miejsc promocji kultury (festiwale wraz ze służącą im infrastrukturą, wystawy, wydawnictwa, itp.).

Grupy docelowe: turyści, mieszkańcy.

Typy beneficjentów:

- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia;
- jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego;
- instytucje kultury;
- jednostki administracji rządowej;
- państwowe jednostki budżetowe;
- organizacje pozarządowe;
- kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych.

Terytorialny obszar realizacji: cały obszar województwa warmińsko-mazurskiego z preferencjami dla obszaru strategicznej interwencji: OSI Obszary wymagające restrukturyzacji i rewitalizacji.

III. MECHANIZM FINANSOWY EUROPEJSKIEGO OBSZARU GOSPODARCZEGO ORAZ NORWESKI MECHANIZM FINANSOWY.

Głównymi celami Mechanizmów Finansowych – podobnie jak w przypadku poprzedniej edycji – jest przyczynianie się do zmniejszania różnic ekonomicznych i społecznych w obrębie Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz wzmocnianie stosunków

dwustronnych pomiędzy państwami-darczyńcami a państwem-beneficjentem. Okres przyznawania dofinansowania upływie 30 kwietnia 2014 r., natomiast okres kwalifikowalności wydatków w ramach wyłonionych projektów zakończy się 30 kwietnia 2016 r. Minimalna wartość dofinansowania została ustanowiona na 170 tys. euro. Ponadto, w ramach niektórych programów przewidziano możliwość ustanowienia Funduszu małych grantów, gdzie minimalna wartość dofinansowania może wynosić od 5 tys. euro do 250 tys. euro. Wnioskodawcami mogą być podmioty prywatne, publiczne, komercyjne bądź niekomercyjne, oraz organizacje pozarządowe ustanowione jako podmiot prawny w Polsce, jak również organizacje międzyrządowe działające w Polsce. Nowa perspektywa opiera na tzw. podejściu programowym. Ustanowiono 19 programów (np. program „Konserwacja i rewitalizacja dziedzictwa kulturowego”), zorientowanych na osiągnięcie założonych celów, rezultatów i wyników. Programami zarządzają Operatorzy (m.in. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego). Zakres wsparcia w ramach nowej perspektywy jest bardzo szeroki. W zakresie kultury i ochrony dziedzictwa narodowego: na konserwację i rewitalizację dziedzictwa kulturowego przeznaczono 60 mln euro. Oprócz tego, 10 mln euro zostanie skierowane na działania „miękkie” dotyczące promocji kultury i sztuki wśród szerokiej publiczności oraz wzrostu świadomości dotyczącej różnorodności kulturowej oraz umocnienia dialogu międzykulturowego. Ponadto kontynuowane jest również wsparcie na rzecz mobilności studentów i pracowników naukowych szkolnictwa wyższego w ramach Funduszu dla Organizacji Pozarządowych a także współpracy instytucjonalnej pod postacią Funduszu Stypendialnego.

W ramach Mechanizmu Finansowego EOG wyróżnić należy:

Program: Konserwacja i rewitalizacja dziedzictwa kulturowego.

W ramach Programu zakłada się współfinansowanie działań: rewitalizacja, konserwacja, renowacja i adaptacja na cele kulturalne historycznych obiektów i zespołów zabytkowych wraz z otoczeniem (zakup wyposażenia może stanowić integralną część projektu); budowa, rozbudowa, remonty i przebudowa instytucji kultury (zakup wyposażenia może stanowić integralną część projektu); konserwacja zabytków ruchomych oraz zabytkowych księgozbiorów, zbiorów piśmienniczych, archiwaliów i zbiorów audiowizualnych, w tym filmowych; rozwój zasobów cyfrowych w dziedzinie kultury, w tym: digitalizacja zabytków ruchomych oraz zabytkowych księgozbiorów, zbiorów piśmienniczych, archiwaliów i zbiorów audio, audiowizualnych i filmowych oraz tworzenie

wirtualnych instytucji kultury. Operatorem Programu jest Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Program: Promowanie różnorodności kulturowej i artystycznej w ramach europejskiego dziedzictwa kulturowego.

W ramach Programu zakłada się współfinansowanie działań: organizacja wystaw, spektakli, koncertów, festiwali (w tym filmowych) i innych wydarzeń artystycznych; wspieranie współpracy oraz wymiany artystów w zakresie m.in. sztuk plastycznych, sztuk scenicznych, muzyki, fotografii, filmu i innych; wspieranie współpracy szkół artystycznych i uczelni artystycznych; współpraca ekspertów w dziedzinie nowoczesnych technik konserwatorskich (w tym digitalizacji dóbr kultury); dokumentacji, ochrony, konserwacji i promocji dziedzictwa kulturowego, zwalczania nielegalnego wywozu i wwozu oraz handlu skarbami kultury, zarządzania dziedzictwem narodowym; współpraca międzyinstytucjonalna instytucji kultury i archiwów.

Inne źródła finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.

Projekty związane z ochroną zabytków mogą być również finansowane z różnego rodzaju funduszy, powołanych do realizacji zadań w innych dziedzinach. Wśród nich należy wymienić Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Olsztynie, który w ramach priorytetowych działań wspiera prace leczniczo-pielęgnacyjne przy drzewach i krzewach, a w szczególności – pomnikach przyrody oraz parkach. Warto podkreślić, że działania na rzecz ochrony zabytkowych parków i ogrodów oraz inicjowanie szczegółowych prac badawczych w tych obiektach prowadzone są także z ramienia Narodowego Instytutu Dziedzictwa. W ramach wieloletniej współpracy, w zakresie wspierania procesu rewaloryzacji najbardziej prestiżowych historycznych założeń ogrodowych, pomiędzy Narodowym Instytutem Dziedzictwa a Narodowym Funduszem Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, powstała Lista zabytkowych założeń ogrodowych, których właściciele i użytkownicy mogą ubiegać się o dofinansowanie ze środków Funduszu. Lista składa się z części stałej „Listy najcenniejszych zabytkowych założeń ogrodowych Polski” i części ruchomej, ustalanej w cyklu trzyletnim „Listy preferencyjnej zabytkowych parków i ogrodów dla Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej”. Na stronie

internetowej Narodowego Instytutu Dziedzictwa www.nid.pl opisana została szczegółowa procedura aktualizacji w/w Listy.

Środki Wojewódzkiego Funduszu (a także Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej) mogą być przeznaczone m.in. na: edukację ekologiczną oraz propagowanie działań proekologicznych i zasady zrównoważonego rozwoju, przedsięwzięcia związane z ochroną przyrody, w tym urządzenie i utrzymanie terenów zieleni, zadrzewień, zakrzewień oraz parków, dofinansowywanie działań związanych z utrzymaniem i zachowaniem parków oraz ogrodów, będących przedmiotem ochrony na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej udziela pomocy finansowej w formie pożyczek, dotacji, dopłaty do oprocentowania kredytów i pożyczek zaciąganych w bankach komercyjnych.

O pomoc ze środków WFOŚiGW w Olsztynie ubiegać się mogą zarówno jednostki samorządu terytorialnego, jak i przedsiębiorcy oraz organizacje pozarządowe. Finansowanie zadań związanych z ochroną zabytków zagwarantowano w **Priorytecie: Ochrona przyrody i krajobrazu**. Dotacja oraz dofinansowanie w formie przekazania środków państwowym jednostkom budżetowym mogą być przyznawane do wysokości 99% całkowitego kosztu zadania z zakresu ochrony przyrody i krajobrazu obejmujące prace rewitalizacyjne realizowane na terenach objętych ochroną lub w stosunku do obiektów poddanych pod ochronę, ujętych w rejestrze albo ewidencji, zgodnie z ustawą z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody lub z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Narodowe Centrum Nauki

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne lub inne badania naukowe związane z prowadzeniem prac konserwatorskich i restauratorskich przy zabytkach mogą być również dofinansowane przez na zasadach określonych w przepisach o zasadach finansowania nauki ze środków pozostających w dyspozycji Narodowego Centrum Nauki.

Europejskie Dni Dziedzictwa

Europejskie Dni Dziedzictwa to największy w Europie projekt społeczny i edukacyjny, najważniejsze święto zabytków kultury Starego Kontynentu. Ich idea narodziła

się w 1985 r. w Granadzie w Hiszpanii podczas II Konferencji Rady Europy. Wówczas po raz pierwszy bezpłatnie udostępniono zwiedzającym obiekty, do których dostęp dotychczas był ograniczony. Inicjatywa cieszyła się tak dużym zainteresowaniem, że w 1991 r. zainspirowała Radę Europy do ustanowienia Europejskich Dni Dziedzictwa. Głównym celem Europejskich Dni Dziedzictwa jest promowanie regionalnego dziedzictwa kulturowego oraz przypomnienie o wspólnych korzeniach kultury europejskiej. Imprezy skierowane są do bardzo szerokiej i różnorodnej grupy odbiorców, co nadaje im wymiar uniwersalny. W obchodach Europejskich Dni Dziedzictwa uczestniczą wszystkie państwa, członkowie Rady Europy, w tym Polska, która włączyła się do tej akcji w 1993 r. Co roku we wrześniu organizatorzy udostępniają do zwiedzania szerokiej publiczności zabytki i miejsca kultury, przygotowują festyny, jarmarki, imprezy plenerowe, inscenizacje, turnieje rycerskie, wystawy, odczyty naukowe, konkursy, spotkania z twórcami kultury i wiele innych imprez o różnorodnym charakterze, skierowanych do różnych grup społecznych i wiekowych. Dzięki temu obywatele państw uczestniczących w EDD mają doskonałą okazję do poznania dorobku kulturowego regionu, który zamieszkują.

Ogólnopolski konkurs „Zabytek zadbany”

„Zabytek Zadbany” jest corocznym konkursem ogłaszanym przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Nadzór nad konkursem sprawuje Generalny Konserwator Zabytków. Podmiotem realizującym procedurę konkursową, podobnie jak wyżej omówione Europejskie Dni Dziedzictwa jest **Narodowy Instytut Dziedzictwa**. Konkurs, skierowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców zabytkowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków, nie stanowi źródła finansowania zabytków, jednak warto o nim wspomnieć, bowiem jego celem jest promocja opieki nad zabytkami i upowszechnianie najlepszych wzorów właściwego utrzymania i zagospodarowania obiektów. Charakter edukacyjny konkursu polega na popularyzacji wiedzy dotyczącej właściwego postępowania z zabytkami architektury podczas ich użytkowania oraz w trakcie przeprowadzanych remontów.

Pozostałe źródła finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami:

fundusze fundacji krajowych, m.in. Fundacja im. Stefana Batorego (www.batory.org.pl), Fundacja Kronenberga (www.citibank.pl/poland/kronenberg/polish/index);

fundusze europejskie, m.in. Programy Europejskiej Fundacji Kultury (www.eurocult.org), Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej (www.efrwp.pl);

fundusze międzynarodowe, m.in. Fundusze Wyszehradzkie (www.visegradfund.org), Szwajcarska Fundacja dla Kultury Pro Helvetia (www.prohelvetia.pl), Fundacja Współpracy Polsko–Niemieckiej (www.fwpn.org.pl), Polsko–Amerykańska Fundacja Wolności (www.pafw.pl);

fundusze organizacji międzynarodowych, m.in. Europa Nostra wręcza nagrody za utrzymywanie i restaurację obiektów kulturowych w krajach europejskich (www.europanostra.org).

12. ZASADY OCENY REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA EŁK

Zgodnie z Ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, z realizacji programu Prezydent Ełku sporządza co dwa lata sprawozdanie, które przedstawia Radzie Miasta Ełk. Sprawozdanie o którym mowa będzie sporządzone w pierwszym kwartale po upływie dwóch lat od uchwalenia przez Radę Miasta niniejszego programu.

Prace nad kolejnym programem opieki nad zabytkami powinny być zainicjowane na 3 miesiące przed zakończeniem okresu czteroletniego obowiązywania programu. Dwuletnia ocena realizacji programu zawarta w sprawozdaniu będzie służyła ewaluacji programu. Zmiany w programie wymagają uchwały Rady Miasta Ełk.

Przy ocenie realizacji oraz efektów wprowadzenie Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Ełk na lata 2015-2018 przyjmuje się następujące kryteria oceny (**wskaźniki**):

Priorytet I. Zagwarantowanie ochrony zachowanych elementów układu urbanistyczno-przestrzennego:

- liczba zaleceń konserwatorskich i pozwoleń na prace remontowe i budowlane przy obiektach zabytkowych;
- liczba nowouchwalonych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego uwzględniających przyjęte założenia ochrony konserwatorskiej (z uwzględnieniem procentowego udziału powierzchni miasta objętej w/w planami);
- liczba zagospodarowanych na nowe cele obiektów zabytkowych;
- ocena zaawansowania modernizacji zieleni miejskiej.

Priorytet II. Praktyczne wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego dla wykreowania produktu turystycznego

- liczba obiektów zabytkowych oznakowanych tablicami informacyjnymi zawierającymi informacje dotyczące ich historii;

- liczba tras turystycznych i ciągów spacerowych o profilu historycznym, obejmujących obiekty zabytkowe na terenie miasta;
- liczba osób odwiedzających muzea oraz obiekty zabytkowe będące atrakcjami turystycznymi;
- liczba wydawnictw (broszur, folderów tras turystycznych i spacerowych, opisów szlaków tematycznych) dotyczących dziedzictwa kulturowego miasta;
- liczba wydarzeń skierowanych do mieszkańców dotyczących dziedzictwa kulturowego Ełku;
- liczba inicjatyw zrealizowanych przez środowiska lokalne (nieformalne oraz organizacje pozarządowe) mających na celu promowanie dziedzictwa kulturowego miasta, wsparte organizacyjnie lub finansowo przez miasto.

Priorytet III. Popularyzacja i edukacja w zakresie ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym

- liczba przeprowadzonych działań (szkoleń, spotkań) z mieszkańcami miasta oraz liczba uczestników tych działań, dotyczących zasad prawidłowo przeprowadzanych rewitalizacji i remontów obiektów zabytkowych;
- liczba działań podjętych przez placówki oświatowe prowadzone przez miasto, mających na celu propagowanie wśród dzieci i młodzieży wiedzy oraz poszanowania dla dziedzictwa kulturowego miasta;
- liczba osób uczestniczących w działaniach (prowadzonych przez miejskie placówki oświatowe) mających na celu propagowanie wśród dzieci i młodzieży wiedzy oraz poszanowania dla dziedzictwa kulturowego miasta.

Priorytet IV. Stworzenie miejskiego systemu ochrony dziedzictwa kulturowego poprzez zapewnienie warunków organizacyjnych i finansowych umożliwiających sprawowanie skutecznej opieki nad substancją zabytkową oraz właściwe utrzymanie i zagospodarowanie obiektów zabytkowych

- kwota udzielonych dotacji na prowadzenie remontów i prac konserwatorskich w obiektach wpisanych do rejestru zabytków;
- liczba obiektów którym udzielono dotacji na prowadzenie remontów i prac konserwatorskich w obiektach wpisanych do rejestru zabytków;

- liczba wykonanych audytów oraz sporządzonych kompleksowych planów remontowych obiektów zabytkowych znajdujących się w zasobach komunalnych;
- kwota przeznaczona na finansowanie prac dokumentacyjnych, ekspertyz, badań i programów konserwatorskich wykonywanych w obiektach zabytkowych, stanowiących warunek przeprowadzenia prac remontowych lub konserwatorskich;
- liczba opracowań dokumentujących elementy dziedzictwa kulturowego miasta, możliwych do wykorzystania w zakresie prac remontowych i modernizacyjnych przestrzeni miejskiej oraz obiektów zabytkowych.